

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Johdon assistenttityön ja kielten koulutusohjelma / Kielet ja kulttuuri

Sari Porvari

KÄÄNNÖS- JA TULKKAUSPALVELUT KYMENLAAKSON
KÄRÄJÄOIKEUDEN KOUVOLAN KANSLIASSA, KOUVOLAN
HOVIOIKEUDESSA JA KOUVOLAN OIKEUSAPUTOIMISTOSSA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Johdon assistenttityön ja kielten koulutusohjelma

PORVARI, SARI

Käännös- ja tulkkauspalvelut Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kansliassa, Kouvolan hovioikeudessa ja Kouvolan oikeusaputoimistossa

Opinnäytetyö

42 sivua + 3 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Päivi Korhonen

Toimeksiantaja

Kymenlaakson käräjäoikeus, Kouvolan kanslia

Maaliskuu 2012

Avainsanat

tulkkaus, kääntäminen, oikeuslaitos, käräjäoikeus, hovioikeus, oikeusaputoimisto, tilastointi, kieliteknologia

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kansliassa, Kouvolan hovioikeudessa sekä Kouvolan oikeusaputoimistossa käytettyjä käännös- ja tulkkauspalveluita. Kyseessä on kvalitatiivinen ja osittain kvantitatiivista tietoa soveltava tutkimus aineistosta, joka muodostuu Kouvolan oikeuslaitosten edustajien haastatteluista sekä oikeusministeriön oikeushallinto-osaston tuomioistuinyksikön ohjeistuksesta kääntämiseen ja tulkkaukseen liittyen. Työssä selvitetään, mitä kääntäminen on ja miten tulkkaus eroaa kääntämisestä. Tarkemmin kerrotaan oikeustulkkauksesta ja tulkin vaatimuksista perustuen asiantuntijaryhmän selvityshankkeeseen oikeustulkkauksesta sekä Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton antamiin tietoihin ja ohjeisiin. Lisäksi esitellään kieliteknologian eri osa-alueita ja niiden mukanaan tuomia mahdollisuuksia sekä kerrotaan tarkemmin tutkimusmenetelmistä ja tilastoinnista.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että käännöksiä varten on annettu ohjeistus tilata käännökset vain Hansel-sopimuksen myötä kilpailutettujen käännöstoimistojen kautta. Tulkkaukseen ei ole annettu selkeää ohjeistusta. Kouvolaassa käytetään paljon Kotkan ja Lahden tulkkeskusta ja lisäksi Hansel-puitesopimuksella vahvistettuja käännöstoimistoja. Kieliteknologisia sovelluksia ei vielä käytetä kaikissa tutkimukseni kohteina olevissa oikeuslaitoksissa, mutta tulevaisuudessa monikielisten asiakkaiden lisääntyessä kannattaisi näin ollen tutkia kieliteknologisten sovellusten tuomia mahdollisuuksia.

Venäjän kieli nousi yleisimmäksi tulkattavaksi kieleksi kaikissa kolmessa tutkimuksen kohteena olevissa oikeuslaitoksissa. Tutkimuksessa rajatuissa oikeuslaitoksissa ei tilastoida käännös- ja tulkkaustoimeksiantoja. Käännösten ja tulkkauksen laadun varmistamiseksi ja kontrolloimiseksi tilastointi toisi varmuutta ja turvaa oikeusturvan säilyttämistä ajatellen. Etätulkkauksen kartoittaminen, oikeustulkkiensa koulutus ja auktorisointi sekä käännös- ja tulkkauspalveluiden tilastoiminen ovat keskeisimpiä tulevaisuuden tehtäviä.

ABSTRACT

KYMENLAAKSO AMMATTIKORKEAKOULU
University of Applied Sciences
Degree Programme for Multilingual Management Assistants

PORVARI, SARI	Translation and interpretation services in the District Court of Kouvola, the Court of Appeal of Kouvola, and Legal Aid Office of Kouvola
Bachelor's thesis	42 pages + 3 pages of appendices
Supervisor	Päivi Korhonen, Senior lecturer
Comissioned by	Kymenlaakso District Court
March 2012	
Keywords	interpretation, translation, judiciary, district court, court of appeal, legal aid office, statistics, language technology

The purpose of this thesis was to research how translation and interpretation are organised in the District Court of Kouvola, the Court of Appeal of Kouvola, and Legal Aid Office of Kouvola.

This thesis focuses on the purchase of translation and interpretation services. In addition, the Finnish judiciary system, language technology, research methods and statistics are further studied. What translation and interpretation are, the instructions for court interpretation given by The Finnish Association of Translators and Interpreters (SKTL) were also discussed, as well as the report of court interpretation written by various experts.

In this research a qualitative research method was mainly used, also quantitative information was exploited. The research material was gathered by interviewing the representatives of the District Court of Kouvola, the Court of Appeal of Kouvola, and Legal Aid Office of Kouvola with the help of a questionnaire.

The results were analysed in order to find out the most reasonable solutions to develop equal court translation and interpretation practices in future. Now there are no equal practices for interpretation, whereas translations must be ordered from certain translation offices, verified by contract (Hansa). According to the research, language technology is not used much in judiciaries in Kouvola, neither do they compile statistics about translation and interpretation services.

The focus of the research results mainly shows the most important development areas of translation and interpretation in order to guarantee the constitutional rights, legal protection, and equality. As the results of the thesis, education, remote interpreting, compiling statistics about translation and interpretation would be important development steps in future.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
1.1 Tutkimuksen tausta	6
1.2 Tavoite ja menetelmät	7
2 TUTKIMUSKOHTEET	8
2.1 Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kanslia	8
2.2 Kouvolan hovioikeus	10
2.3 Kouvolan oikeusaputoimisto	11
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	13
3.1 Mitä kääntäminen on?	13
3.2 Mitä tulkkaus on?	14
3.2.1 Oikeustulkkauksen erityispiirteet ja ohjeistus	15
3.2.2 Tulkkien koulutus ja vaatimukset	17
3.3 Kieliteknologiset apuvälineet	22
3.4 Tilastollinen päättely	24
4 TUTKIMUS	26
4.1 Käännös- ja tulkkauspalveluiden toteuttaminen	26
4.1.1 Oikeusministeriön antama yleinen ohjeistus kääntämisestä ja tulkkauksesta	27
4.1.2 Kymenlaakson käräjäoikeus, Kouvolan kanslia	28
4.1.3 Kouvolan hovioikeus	29
4.1.4 Kouvolan oikeusaputoimisto	31
4.2 Tutkimustulosten analysointi	31
4.3 Tutkimustulosten yhteenveto	33
4.4 Kehitysmahdollisuuksia	35

5 PÄÄTELMÄT

37

LÄHTEET

40

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomake

Liite 2. Tulkkaukseen liittyvä lainsäädäntö

Liite 3. Oikeusministeriön ohjeistus käännosten tilaamiseen

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Menin marraskuussa 2011 spontaanisti haastattelemaan kouvolaisten oikeuslaitosten edustajia kartoittaakseni opinnäytemahdollisuuksiani. Tapasin Kouvolan oikeusaputoimistossa osastosihteeri Pirjo Willmanin, Kymenlaakson käräjäoikeudessa kärjäsihteeri Kaija Pätyksen ja Kouvolan hovioikeudessa kansliapäällikkö Marko Loisan ja tiedustelin alustavasti, miten käännös- ja tulkkauspalvelut on organisoitu näissä oikeuslaitoksissa. Kaikki haastattelemani oikeuslaitosten edustajat vaikuttivat kiinnostuneilta aiheestani ja olivat halukkaita yhteistyöhön.

Alustavassa tutkimussuunnitelmassa pohdin, miten käännös- ja tulkkauspalvelut on järjestetty Kouvolan hovioikeudessa, Kymenlaakson käräjäoikeudessa ja Kouvolan oikeusaputoimistossa. Mietin, käytetäänkö Kouvolan oikeuslaitoksissa paikallisia kääntäjiä ja tulkkeja ja tehdäänkö yhteistyötä Helsingin yliopiston käännöstieteen laitoksen kanssa, josta olen valmistunut kääntäjäksi ja tulkiksi, kun laitos aiemmin sijaitsi Kouvolassa.

Toisena lähtökohtana oli oikeusministeriön esitys Kouvolan hovioikeuden ja Itä-Suomen hovioikeuden yhdistymisestä Itä-Suomen hovioikeudeksi mahdollisena sijaintipaikkanaan Kouvola. Aiheesta oli uutisoitu paikallislehdissä, ja varsinkin käytyäni Kouvolan hallinto-oikeudessa työhaastattelussa aloin kiinnittää enemmän huomiota Kouvolan oikeuslaitosten toimintaan ja niistä kertovaan uutisointiin. Mietin Kouvolan vahvuuksia ja erityisosaamista, jonka perusteella se olisi Kuopiota parempi valinta Itä-Suomen hovioikeuden sijaintipaikaksi. Oletin, että Kouvola erottuu edukseen vahvan kieliosaamisen ansiosta ja että Kouvolassa on kattavat verkostot tulkkaus- ja käännöspalveluiden järjestämiseksi. Käännös- ja tulkkauspalvelujen järjestämisen osalta edessä olisi suuria haasteita, jos Kouvolan hovioikeus siirrettäisiin Kuopioon. Lisäksi pohdin Kouvolan muita verkostoja kieliosaamisen lisäksi, esimerkiksi maahanmuuttokoordinaattorin verkostot sekä oikeuslaitosten kielitaitoinen henkilökunta ja kielitaitoiset lakimiehet.

Sain ensimmäisten tapaamisten yhteydessä jatkoa varten lähteitä, joista voin tiedustella lisätietoja. Otin työhöni liittyen yhteyttä oikeusministeriön kansainväliseen yksikköön, oikeushallinto-osaston tuomioistuinyksikön kehittämisspäällikköön sekä Kotkan ja Lahden

tulkkikeskuksiin.

Kouvolan paikallislehdissä on kirjoitettu hovi- ja hallinto-oikeusverkoston tulevasta rakennemuutoksesta. Pohdin asukkaiden oikeusturvan toteutumista tulevissa, erittäin laajat alueet kattavissa yksiköissä. Suuret yksiköt eivät voi keskittyä alueellisiin erityispiirteisiin, kuten tietynkielisten asukkaiden tulkkaustarpeeseen. Nouseeko kynnys tulkin järjestämiseksi korkeammalle, mikäli oikeuslaitos sijaitsee kaukana tulkeista, jolloin kustannukset nousevat korkeiksi? Rikosasioissa oikeuslaitos järjestää käännös- ja tulkkipalvelut, mutta muissa asioissa osa kustannuksista saattaa jäädä valtion maksettavaksi, mikäli kustannukset jäävät maksukyvyttömälle, tuomitulle osapuolelle.

1.2 Tavoite ja menetelmät

Opinnäytetyöni tavoitteeksi muodostui Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kansliassa, Kouvolan hovioikeudessa sekä Kouvolan oikeusaputoimistossa käytettyjen käännös- ja tulkkaukspalveluiden kuvaaminen.

Ensimmäisten avoimien haastattelujen perusteella työni hahmottui selkeämmäksi aiheen rajaamisen myötä. Oikeuslaitos muodostuu oikeusavusta, syyttäjistä, tuomioistuimista, ulosotosta ja muista yksiköistä. Rajasin tutkimuksen Kouvolan tuomioistuimiin, mutta otin mukaan myös oikeusaputoimiston, koska oletin siellä käyvän paljon vieraskielisiä asiakkaita. Näin ollen käännös- ja tulkkaukspalveluja lienee käytetty siellä usein.

Kyseessä on kvalitatiivinen ja osittain kvantitatiivista tietoa soveltava tutkimus aineistosta, joka muodostuu Kouvolan oikeuslaitosten edustajien haastatteluista sekä oikeushallinto-osaston tuomioistuinryhmän ja oikeusministeriön kansainvälisen yksikön kääntämiin ja tulkkaukseen liittyvästä ohjeistuksesta. Käytän lähteinä muun muassa oikeustulkkausten selvityshanketta, josta on laadittu asiantuntijaryhmän raportti opetusministeriölle. Tutkimukseni on suunnitelmallinen haastattelututkimus, joka pohjautuu tutkimusaineiston keräämiseen valmiiksi jäsenneilyn lomakkeen avulla (ks. liite 1). Kartoitan, kuinka paljon kääntäjiä ja tulkkia tarvitaan Kouvolan oikeuslaitoksissa ja miten usein vierasta kieltä tulkitaan oikeudessa. Tutkimuksellani pyritään ratkaisemaan jokin ongelma tai selvittämään asioiden tila pohjautumalla faktoihin, joita kerätään monella eri tavalla. (Holopainen & Pulkkinen 2008, 21–22.)

Aineistonkeruun perusmenetelmiä ovat kysely, haastattelu, havainnointi ja dokumenttien käyttö (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 192). Käytin tutkimuksessani teemahaastattelun, strukturoidun ja vapaan haastattelun yhdistelmää. Haastattelin kasvotusten kolme oikeuslaitosten edustajaa, puhelimitse Lahden tulkikeskuksen edustajan, oikeusministeriön kääntäjän, sähköpostitse Kotkan tulkikeskuksen edustajan ja oikeusministeriön kehittämispäällikön ja etätulkausta järjestävän kouvoolalaisen yrittäjän.

Pyrin työssäni muodostamaan selkeän mallin käännös- ja tulkkaukspalveluprosessista. Pyrin selvittämään tilastoinnin mahdollisuutta sekä tilastollisen tiedon tarpeellisuutta käännös- ja tulkkaukspalveluihin liittyen ja sitä, miten tilastointia voitaisiin hyödyntää prosessien yhtenäistämiseksi. Selvitän myös kieliteknologisten sovellusten käyttöä oikeuslaitoksissa.

Esittelen tutkimuksen kohteina olevat kouvoolalaiset oikeuslaitokset, minkä jälkeen siirryn tutkimukseni teoriaosuuteen. Pyrin kuvaamaan tarkasti, mitä kääntäminen on ja miten tulkkaukset eroavat kääntämisestä. Kerron erikseen oikeustulkkauksesta ja tulkin vaatimuksista, perustuen asiantuntijaryhmän selvityshankkeeseen oikeustulkkauksesta sekä Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton antamiin tietoihin ja ohjeisiin. Lisäksi perehdyn kieliteknologiaan ja esittelen sen eri osa-alueita ja mukanaan tuomia mahdollisuuksia. Tutkimustulosten esittelyn jälkeen analysoin ja vertailen tuloksia keskenään ja pohdin johtopäätöksiä sekä käännös- ja tulkkaukspalveluiden kehittämisehdotuksia tutkimissani oikeuslaitoksissa.

2 TUTKIMUSKOHTEET

2.1 Kymenlaakson käräjäoikeus, Kouvolan kanslia

Kymenlaakson käräjäoikeudella on kanslia Kouvolaan ja Kotkassa. Rajasin tutkimuksen ainoastaan Kouvolan oikeuslaitoksiin. Esittelen, miten käräjäoikeudessa käsitellään asioita. Esittelyn yhteydessä on hyvä pohtia tulkin ja kääntäjän osuutta ja toimintaa kussakin käsittelyvaiheessa.

Käräjäoikeuden päällikkö on laamanni ja muut tuomarit ovat käräjätuomareita. Eräitä asioita ratkaisemassa on myös maallikkojäseniä eli lautamiehiä. Asiat käsitellään ja ratkais-

taan joko istunnossa, johon jutun osapuolet kutsutaan tai kansliamenettelyssä, jolloin ratkaisu tehdään pelkästään asiakirjojen perusteella. Yksinkertaisia asioita ratkaisevat myös tuomioistuinharjoittelua suorittavat notaarit ja erityisen koulutuksen saanut kansliahenkilökunta. (Käräjäoikeudet 2012.)

Yleensä rikosasian käsittely tuomioistuimessa jakaantuu valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Käräjäoikeus ryhtyy käsittelemään rikosjuttua, kun syyttäjän haastehakemus on saapunut käräjäoikeuteen. Vastaaja kutsutaan haasteella pääkäsittelyyn vastaamaan esitettyyn rangaistusvaatimukseen ja asianomistajien korvausvaatimuksiin. Usein vastaajaa kehoitetaan toimittamaan kirjallinen vastaus käräjäoikeudelle ennen istuntokäsittelyä. Käräjäoikeus lähettää kutsut pääkäsittelyyn myös todistajille ja asianomistajille, joiden läsnäolo on asian selvittämiseksi tarpeen. (Rikosasiain kulku 2012.)

Julkisuusperiaate oikeudenkäynnissä merkitsee sitä, että oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia. Jokaisella on siten oikeus olla läsnä asian julkisessa käsittelyssä ja saada tieto julkisista oikeudenkäyntiasiakirjoista. Julkisuudesta voidaan kuitenkin tärkeiden syiden niin vaatiessa poiketa. Laissa on suoraan määrätty eräät oikeudenkäynnissä esiintyvät tiedot salassa pidettäviksi. Tuomioistuin voi lisäksi laissa säädettyjen edellytysten vallitessa määrätä asian käsiteltäväksi suljettujen ovien takana ja määrätä myös oikeudenkäyntiasiakirjat tarpeellisin osin salassa pidettäviksi. (Julkisuusperiaate oikeudenkäynnissä 2012.)

Käräjäoikeuden tuomioon tai päätökseen tyytymätön asianosainen voi hakea ratkaisuun muutosta, ellei sitä jossain tapauksessa ole erikseen kielletty. Asian käsittely jatkuu hovioikeudessa. Muutoksenhakijan on ensin ilmoitettava tyytymättömyyttä käräjäoikeudelle viikon kuluessa ratkaisusta. Sen jälkeen hänen on 30 päivän kuluessa ratkaisusta toimitettava käräjäoikeudelle valituskirjelmä, joka osoitetaan hovioikeudelle. (Muutoksenhaku 2012.)

Vaikka oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, oikeustulkeille ei aina anneta materiaalia, johon olisi hyödyllistä tutustua ennen käsittelyä. Kuitenkin ennakkotutustuminen asiakirjoihin helpottaisi huomattavasti käsiteltävään asiaan perehtymistä kääntäjän ja tulkin näkökulmasta. (Minkkinen 2012.)

2.2 Kouvolan hovioikeus

Suomessa on kuusi hovioikeutta, jotka sijaitsevat Helsingissä, Kuopiossa, Kouvolassa, Rovaniemellä, Vaasassa ja Turussa. Kuopiossa sijaitsevan hovioikeuden nimi on Itä-Suomen hovioikeus. Haastattelussa selvisi, että Kouvolan hovioikeuden presidenttinä toimii Pertti Nieminen, kansliapäällikkönä Marko Loisa, ja että siellä työskentelee kolme hovioikeudenlaamannia ja 14 hovioikeudenneuvosta. Suurin osa hovioikeuksien käsittelemistä asioista on valituksia käräjäoikeuksien ratkaisuihin. Hovioikeudet käsittelevät ensimmäisenä astena valtio- ja maanpetosasioita sekä eräitä virkasyyteasioita. Hovioikeuksien tehtäviin kuuluu myös valvoa yleisellä tasolla piirinsä käräjäoikeuksien toimintaa. (Hovioikeudet 2012.)

Hovioikeudessa ratkaisu tehdään kirjallisessa menettelyssä tai pääkäsittelyssä. Valmistelun laajuus ja muoto riippuvat asian laadusta. Päätökset tekee yksi hovioikeuden tuomari, jonka vastuulla asian valmistelu on, mutta tarvittaessa tuomarin apuna valmistelussa on esittelijä. Valmistelussa voidaan pitää myös istunto, johon kutsutaan asianosaiset ja jossa selvitetään suullisesti ja vapaamuotoisesti asiaan liittyviä kysymyksiä pääkäsittelyä varten. Valmisteluun kuuluu myös päätös asiantuntijalausannon hankkimisesta, kirjallisen todisteen esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta ja kuultavista todistajista. (Asian käsittely hovioikeudessa 2012.)

Hovioikeuden pääkäsittelyssä tulkin aseman tärkeys korostuu, sillä pääkäsittelyssä on esitettävä suullisesti kaikki ne seikat, joihin haluaa vedota ja vain ne otetaan huomioon hovioikeuden ratkaisussa. Käräjäoikeudessa esillä ollutta aineistoa ei siis automaattisesti oteta huomioon hovioikeuden käsittelyssä. Pääkäsittelyssä osapuolet esittelevät kirjalliset todisteensa ja todistajia kuullaan, jotta hovioikeuden tuomareilla on mahdollisuus tehdä itse havainnot todistajien luotettavuudesta. Todistajien kuuleminen myös puhelimitse tai esimerkiksi videokokouksen avulla on mahdollista, jos kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti näinkin arvioida. Eräissä tapauksissa todistajankertomuksia voidaan hovioikeuden pääkäsittelyssä kuunnella myös käräjäoikeuden äänitteistä. Käsittely päättyy loppukeskusteluun, jossa asianosaiset arvioivat esitettyä todistelua ja esittävät käsityksensä myös siitä, miten käräjäoikeuden ratkaisua tulisi muuttaa tai onko sitä muutettava. (Pääkäsittely 2012.)

Kouvola on jo menettänyt hätäkeskuksen Kuopioon ja saattaa menettää sinne myös hallinto-oikeuden. Gråsten (2012) pohtii Kouvolan Sanomissa, mahtaako Kouvolan oikeuslaitosten tilanne pysyä stabiilina, vaikka Itä-Suomen hovioikeuden sijaintipaikaksi tulisi Kouvola. Hän epäilee rakennemuutosten jatkuvan edelleen tulevan hovi- ja hallinto-oikeusverkoston uudistusten jälkeenkin. Hänen mukaansa hovioikeuden tulevaisuus kaupungissa on vaarassa. Tuomioistuinten uudelleenjärjestelyllä pitäisi saavuttaa noin miljoonan euron säästöt henkilöstökuluissa, mutta oikeusministeriön toimikunnan mietintö ei tarjoa laskelmia pakkoliitosten aiheuttamista lisäkustannuksista. Lisäkustannuksia syntyy välimatkoista asukaskeskittymiin ja kasvavasta tilatarpeesta. Lisäksi kasvavat välimatkat lisäävät käännös- ja tulkkauspalveluista aiheutuvia kustannuksia. Tietyille alueille syntyvät oikeudelliset tyhjiöt uhkaisivat kansalaisten yhdenvertaisuutta. Kouvolalle tuomioistuinten menetys ei olisi vain imago tappio – työpaikkojen vieminen muualle rajujen rakennemuutosten kourissa olevalta paikkakunnalta tuntuu kohtuuttomalta.

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson kävi tutustumassa Kouvolan hovi- ja hallinto-oikeuteen ja totesi uudistuksessa ensi sijassa arvioitavan oikeuslaitosten tarpeita. Tarpeiden kartoittamisessa Kouvolassa käytetyt käännös- ja tulkkaustilastot olisivat mielestäni olleet suureksi hyödyksi. Henrikssonin mukaan Kouvolan äkillinen rakennemuutos on otettava huomioon päätöksiä tehdessä. Tarkoituksena on, että uudistus astuisi voimaan vuonna 2014. Kouvolan kaupunki on valmis rakentamaan lisätilaa hovioikeuden nykyisen rakennuksen yhteyteen, näin ollen sijoituspaikka ei jäisi kiinni ainakaan toimitiloista. (Lihvonen 2012.)

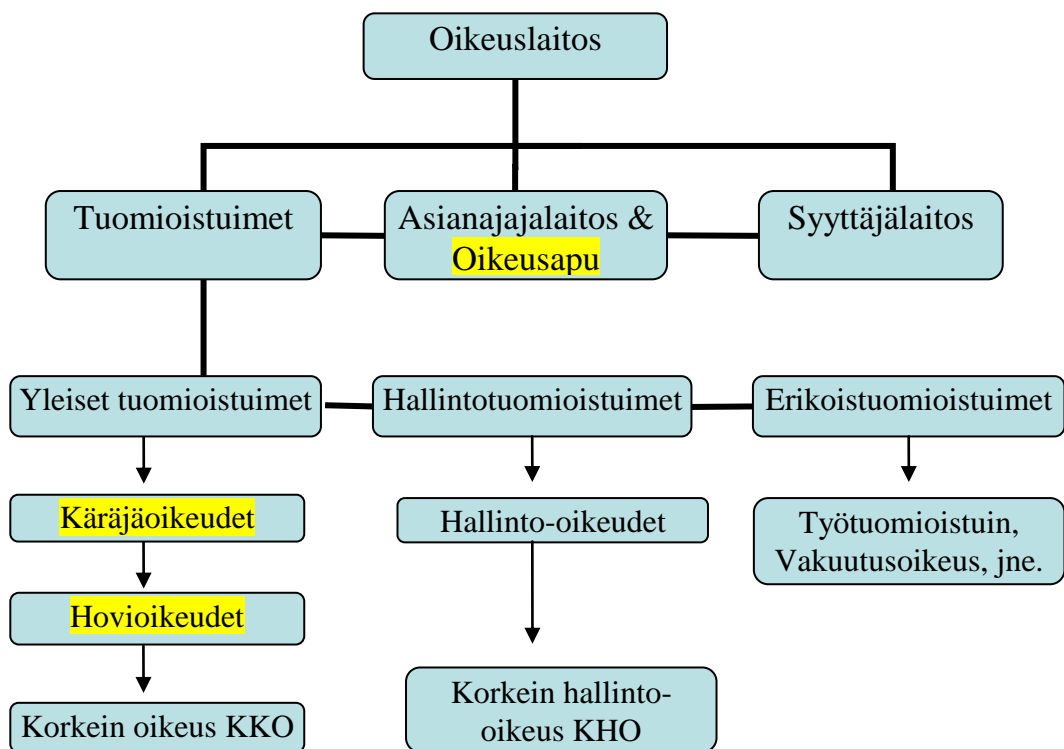
2.3 Kouvolan oikeusaputoimisto

Kouvolan oikeusaputoimistossa työskentelee Willmanin mukaan johtava julkinen oikeusavustajaa ja kaksi julkista oikeusavustajaa, osastosihteeri ja oikeusapusihteeri. Perustuslaissa on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeita koskeva perussäännös. Näistä takeista keskeisimpiä ovat käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, oikeus saada perusteltu ratkaisu ja oikeus hakea siihen muutosta. Lisäksi jokaisella on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin.

Kansalaisella on yhteiskunnan monimutkaistuessa yhä enemmän oikeudellisia ongelmia, joihin hän tarvitsee asiantuntevaa oikeudellista apua. Oikeusapu kattaa kaikki oikeudelli-

set asiat, ja lainoppinutta avustajaa on tarpeellista käyttää oikeudenkäynneissä, sovinto- neuvotteluissa ja erilaisten asiakirjojen laadinnassa. Oikeusapu tarkoittaa sitä, että kansa- lainen voi saada itselleen oikeudellisen asian hoitamista varten avustajan kokonaan tai osittain valtion varoilla. Oikeusapua tarjoavat oikeudenkäyntiasioissa julkiset oikeusavus- tajat, asianajajat ja muut lakimiehet ja muissa asioissa julkiset oikeusavustajat. Julkiset oikeusavustajat työskentelevät valtion oikeusaputoimistoissa. Toimistot sijaitsevat yleen- sä samoilla paikkakunnilla kuin kärjäoikeudet. (Oikeusapu 2012.)

Kuvassa 1 esittelen Suomen oikeuslaitoksen rakenteet, jotta kuvassa korostettujen tutki- muskohteiden keskinäinen hierarkia tulee paremmin esille. Ihmisen perusoikeuksiin kuu- luu oikeusturva eli oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Oikeuslaitoksen tehtävä on antaa oikeusturvaa.

Kuva 1. Suomen oikeuslaitoksen organisaatiorakenne

Oikeuslaitokseen kuuluvat riippumattomat tuomioistuimet, asianajajalaitos, oikeusapu ja rikosasioissa syyttäjälaitos. Tuomioistuinten määräämien rangaistusten ja päätösten täytäntöönpanosta vastaavat Rikosseuraamuslaitos ja ulosottovirasto. Poliisi ei kuulu oikeusministeriöön, vaan sisäministeriön alaisuuteen. Poliisi vastaa esitutkinnasta, joka

on rikoksen oikeudellisen selvityksen ensimmäinen vaihe. (Oikeuslaitos 2012.)

TEOREETTINEN VIIITEKEHYS

3.1 Mitä kääntäminen on?

Tutkimukseni keskittyi lähinnä oikeustulkkaukseen, mutta tulkkauksen määrittelemiseksi ja ymmärtämiseksi oli oleellista määritellä ensin mitä kääntämisellä tarkoitetaan.

Roman Jakobsonin (1998, 148) mukaan verbaalista merkkiä voidaan tulkita kolmella tavalla. Se voidaan kääntää toiseksi merkiksi samalla kielellä, toiselle kielelle tai toiselle ei-verbaaliselle merkkijärjestelmälle. Nämä erilaiset käännoistyypit voidaan määritellä seuraavan kolmijaon mukaan:

1. Kielensisäinen (intralingvaalinen) käänнос tai uudelleenmuotoiltu tulkinta verbaalisesta merkistä, jossa käytetään toista samankielistä merkkiä.
2. Kieltenvälinen (interlingvaalinen) käänнос, vieraskielinen tulkinta verbaalisesta merkistä.
3. Intersemioottisessa käännoksessä verbaalinen merkki tulkitaan jollakin toisella merkkijärjestelmällä kuin verbaalisella merkkijärjestelmällä. (Jakobson 1998, 148.)

Ensimmäisessä kategoriassa tulkinnalle annetaan enemmän tai vähemmän samaatarkoitava merkitys tai mukautus. Koodiyksikölle annetaan tulkinta ekvivalentin koodiyksikköjen yhdistelmän avulla. Toisessa kategoriassa viesti käännetään kielestä toiseen, jolloin kyseessä on kaksi ekvivalenttia eri koodeista muodostuvaa viestiä. Kielen kieliopilliset rakenteet ratkaisevat mitä aspekteja pitää ilmaista toiselle kielelle. Käännoksen informaatiohävikki pienenee kun viestin konteksti on rikkaampi. Kolmannessa kategoriassa muutetaan viesti toiseen merkkijärjestelmään, esimerkiksi verbaalinen taide musiikiksi, tanssiksi tai maalaukseksi. (Jakobson 1998, 148–154.)

Mikko Lehtonen (2000, 164) painottaa, että konteksti tarkoittaa montaa asiaa. Esimerkiksi yhteiskunnan globaalit rakenteet, ajankohtaiset tilanteet tai tekstin paralleelitekstit kuuluvat kontekstiin. Siihen sisältyvät myös sellaiset elementit, joita kirjoittaja ja lukijat tuovat

merkitysten syntymisprosessiin. Tekstuaalisten elementtien lisäksi tilanne, lukijat ja tekstin funktiot ovat oleellisia tekijöitä tekstin kontekstin kannalta.

Reiss ja Vermeer (1986, 55) korostavat, miten tärkeä tekstin funktio on kaikessa kääntämisessä. Reiss ja Vermeer ovat kehittäneet niin kutsutun skopos-teorian, joka korostaa käännöksen päämäärää. *Skopos* on kreikankielinen sana, joka tarkoittaa tavoitetta, päämäärää tai tarkoitusta. Käännöksen skopos voi olla erilainen kuin alkuperäisen tekstin skopos. Tekstin skopos on aina riippuvainen vastaanottajan tarpeista. Tärkeintä on tavoittaa käännöksen päämäärä ja funktio, sen sijaan että pohditaan miten teksti on käännetty (Reiss & Vermeer 1986, 58).

3.2 Mitä tulkkaus on?

Kääntämisellä viitataan nimenomaan kirjoitetun tekstin kääntämiseen. Interlingvaalinen, intralingvaalinen ja intersemiooottinen kääntäminen ovat kolme erilaista kääntämisen aspektia. Tulkkaus on puhutun tekstin kääntämistä. Tulkkausmenetelmiä ovat konsektiivitulkkkaus, simultaanitulkkkaus, kuiskaustulkkaus, kirjoitustulkkaus ja viittomakielen tulkkaus. Tulkkausmenetelmä valitaan kulloiseenkin tulkkaustilanteeseen sopivaksi. Tulkit erikoistuvat tietyn tilannetyypin mukaan esimerkiksi konferenssi-, oikeus- tai asioimistulkeiksi.

Tulkkaus on puheviestintää: tulkki välittää viestin suullisesti kieleltä toiselle. Tulkit ovat vähintään kahden kielen ja kulttuurin päteviä, usein alan korkeakoulutuksen saaneita ammattilaisia. Tulkki on tulkkaustilanteessa aina puolueeton, ja hänellä on vaitiolovelvollisuus.

Lahden tulkkikeskuksessa on asioimistulkkeja, jotka toimivat tulkkeina useissa erityyppisissä tilanteissa. Toimeksiannot tilastoidaan tulkkaustilanteen mukaan. Jotkut asioimistulkit erikoistuvat tiettyihin tilanteisiin, kuten oikeustulkkaukseen. (Minkkinen 2012.)

Peter Cassirer (1979, 54) toteaa, että Gricen keskustelumaksiimit eli keskustelusäännöt länsimaisen kulttuurin näkökulmasta ovat seuraavia:

1. Puhutaan totta
2. Puhutaan sopivasti

3. Pysytään asiassa

4. Puhutaan selkeästi ja ymmärrettävästi

Tämä pätee kommunikoinnin normeihin eikä niinkään lingvistisiin normeihin. Keskustelusäännöistä poikkeaminen vaikuttaa merkittävästi tyyliin. Kommunikointia säätelevät erilaiset normit ja näistä keskustelusäännöistä poikkeaminen vaikuttaa merkittävästi tyyliin. Gricen maksimit muodostuvat laadun, määrän, yhtenäisyyden ja tavan periaatteista. Keskustelumaksimit ovat periaatteita, joita kuulija olettaa puhujan noudattavan ja joiden pohjalta kuulija tekee päätelmiä. Puhuja ei saa esittää sellaista, mitä itse pitää vääränä, hänen ei saa puhua liikaa eikä liian vähän, puhujan on pysyttävä asiassa, pyrittävä selkeyteen ja välttämään epäselvyyttä sekä moniselitteisyyttä ja -sanaisuutta. (Cassirer 1979, 54.)

3.2.1 Oikeustulkkauksen erityispiirteet ja ohjeistus

Oikeustulkin on oltava puolueeton, luotettava ja pätevä. Tehtävän vaativuuden ja tulkkausten oikeudellisista vaikutuksista johtuen jonkinlainen perehdytys oikeustulkkaukseen tulisi antaa kaikille tulkeille, sillä tulkkausten peruseriaatteet eivät ole kaikille itsestäänselvyys. Erityisesti pienten ja Suomessa harvinaisten kielten keskuudessa ei ole harvinaista että tulkki ja tulkattava tuntevat toisensa tai ovat jopa sukua keskenään. Tällöin tulkkiina toimivaa osapuolta on tärkeää perehdyttää oikeudellisiin seurauksiin, jotka voivat aiheutua, mikäli tulkki tulkkaa vain sinne päin eikä asiasisältö ole tarkkaa ja täsmällistä. Oikeustulkkausten tarkoituksena on mahdollistaa se, että asiakas voi osallistua omalla kielellään häntä koskevien asioiden käsittelyyn esimerkiksi poliisi-, tulli- tai maahanmuuttoviranomaisissa. Oikeustulkausta voidaan tarvita oikeuden istunnoissa ja niiden ulkopuolella, rikos-, riita-, hakemus- ja hallintoasioissa. (Oikeustulkkausten selvityshanke 2008, 12.)

Euroopan ulkopuolisten kielten tulkit ovat monessa tapauksessa maahanmuuttajia, jotka ovat tulleet aiemmin Suomeen ja ovat oppineet Suomen kielen. Tulkattavan oikeusturva voi pahimmillaan heiketä, mikäli tulkki ei saa riittävää perehdytystä oikeustulkkauksesta. Tulkin jääviys voi tulla joskus vastaan, sillä Suomen kokoisessa pienessä valtiossa on suhteellisen vähän maahanmuuttajia, jolloin on mahdollista, että harvinaisten kielten ollessa kyseessä (esimerkiksi tigrinja) tulkki ja tulkattava voivat tuntea toisensa entuudens-

taan, olla sukua keskenään tai kotoisin samasta kylästä tai olla tulleet yhdessä Suomeen. Jonkin harvinaisen kielen puhujia on vähän koko Euroopassa, saati Suomessa, jolloin täysin puolueettoman tulkin saaminen paikalle on mahdotonta. (Willman 2011; Pätynen 2011.)

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on julkaissut verkkosivuillaan oikeustulkkauksen ohjeet tulkeille (Oikeustulkkausohjeet 2012). Ohjeissa käydään yksityiskohtaisesti läpi toimeksiannon hyväksyminen, valmistautuminen ja hoitaminen. Tulkki ja toimeksiantaja sopivat tehtävän hoidon kannalta oleellisten asiakirjojen ja tausta-aineiston toimittamisesta, palkkioperusteista ja laskutustavasta. Tulkki tutustuu toimeksiantoon liittyvään aineistoon ja perehtyy tarvittavaan terminologiaan. Tulkki käsittelee aineistoa luottamuksellisesti. Toimeksiannon päätyttyä tulkki palauttaa hänelle luovutetun aineiston saamiensa ohjeiden mukaan viivytyksittä.

1. Tulkki saapuu paikalle hyvissä ajoin ennen istunnon alkamista. Tulkki ja oikeuden puheenjohtaja sopivat työskentelytavasta sekä siitä, missä tulkki istuu ja mitä tulkkaustapaa käytetään (konsekutiivitulkkaus / simultaanitulkkaus laitteilla / simultaanitulkkaus ilman laitteita).
2. Tulkki käyttäytyy asiallisesti kaikkia osapuolia (tuomareita, asianajajia, syyttäjää, poliisia, todistajia, syytettyjä) kohtaan.
3. Tulkki on puolueeton osapuoli oikeuden istunnossa, ja hänen tehtävänä on kääntää tarkasti ja luotettavasti oikeudessa esitetyt puheenvuorot. Tulkki ei ota henkilökohtaisesti kantaa oikeudessa käsiteltäviin asioihin.
4. Tulkattaessa käytetään suoraa esitystapaa, eli minä-muotoa. (Ei: "Hän sanoo, että hän lähti ravintolasta." Vaan: "Minä lähdin ravintolasta.")
5. Tulkki seuraa tulkattaviensa reaktioita varmistaakseen, että nämä ovat ymmärtäneet, mitä tulkki on sanonut.
6. Tulkkauksen tarkkuuden ja luotettavuuden takaamiseksi tulkki keskeyttää puhujan, jos tämä puhuu epäselvästi tai kohtuuttoman pitkään. Jos tulkki ei ymmärrä, mitä puhuja tarkoittaa, tulkki pyytää selvennystä. Oikeudenkäynnin aikana luettavat tai esitettävät asiakirjat annetaan tulkille.
7. Jos tulkki joutuu keskeyttämään tulkkauksen siitä syystä, että kaksi henkilöä puhuu yhtä aikaa, hän huomauttaa asiasta oikeuden puheenjohtajalle.
8. Tulkille varataan mahdollisuus taukojen pitämiseen.

9. Tulkki pukeutuu asiallisesti ja työympäristön asettamien vaatimusten mukaisesti.

Tulkin tehtävä oikeudessa on puhtaasti viestinnällinen. Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton antamien tulkkausohjeiden tarkoituksena on taata viestinnälle mahdollisimman suotuisat olosuhteet ja varmistaa, että tulkin ja muiden osapuolten välinen yhteistyö sujuu mahdollisimman joustavasti. (Oikeustulkkausohjeet 2012.)

3.2.2 Tulkkien koulutus ja vaatimukset

Tulkin ammatissa vaaditaan erinomaisen tulkkauksen- ja kielitaidon sekä työkieliin liittyvän kulttuuritietämyksen lisäksi yleissivistystä, kiinnostusta ajankohtaisiin asioihin, tulkattavan aihealueen tuntemusta, viestintätaitoja, paineensieto- ja keskittymiskykyä sekä kykyä työskennellä ryhmässä hyvinkin erilaisten ihmisten kanssa. Muita tulkkauksessa tarvittavia taitoja ovat hyvä muisti, nopea analysointi- ja assosiaatiokyky sekä taito tiivistää puheesta keskeisin asiasisältö. Tulkin pitää lisäksi pystyä samanaikaisesti kuuntelemaan, puhumaan ja keskittymään omaan suoritukseen sekä laatia samalla muistiinpanoja. Koska tulkkien virallistamismenettelyä ei ole, kuka tahansa voi ilmoittaa toimivansa tulkkina ja kuka tahansa voidaan ottaa tehtävään. Tästä syystä edellä kuvatut pätevyys- ja hyvän tulkkauksen vaatimukset saattavat jäädä oikeustulkkauksessa täyttymättä. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008, 12.)

Kiinnostuin selvittämään kontrolloidaanko kääntäjien ja tulkkien pätevyyttä ja tulkkauksentaitoa mitenkään. Suositellaanko alan tutkinnon suorittamista, entä miten voidaan kontrolloida harvinaisten kielten osaamista, mikäli kyseisiä kieliä ei edes opeteta Suomessa tai ylipäätään Euroopassa. Eri alojen asiantuntijoiden laatimassa oikeustulkkaus selvityksessä nousee voimakkaasti esiin oikeustulkkausjärjestelmän kehittämistarve. Tulkeille tulisi kehittää oma koulutusjärjestelmä. Tulkkien auktorisointi, rekrytointi ja tulkkien käytön tilastointi, kouluttajien koulutus, viranomaiskoulutus ovat työni kannalta keskeisimpiä tulevaisuuden tavoitteita oikeustulkkauksen laadun varmistamisen ja ammatin arvostamisen kannalta sekä ennen kaikkea oikeuden toteutumisen turvaamiseksi. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008, 37–39.)

On erittäin haastavaa kehittää kaikkia kieliä ja kansallisuuksia kattavaa tulkkikoulutusta.

Suomessa asuu paljon sellaisia ihmisiä, joiden äidinkieltä ei voi edes opiskella Suomessa. Tulevaisuudessa tämä näkökulma on otettava huomioon tulkkauslaitosten järjestämisessä. Herää kysymys, miten kontrolloidaan tulkkaustaitoa, mikäli kieltä osaa vain tulkki ja tulkattava. Kumpaa uskotaan, jos tulkattava sanoo tulkin tulkkaavan väärin. Tähän ongelmaan voisi tulevaisuudessa kehitellä ratkaisua kieliteknologisten sovellutusten avulla. Konekäännös- ja puheentuottamisohjelmien hyötyä ja mahdollisuuksia voisi kartoittaa tällaisissa tapauksissa. Taulukossa 1 on mielestäni keskeisimpiä oikeustulkkauskaskeiden kehittämiskohteita.

Taulukko 1. Oikeustulkkauskaskeiden kehittämiskohteita asiantuntijaryhmän esityksen perusteella (Oikeustulkkauskaskeiden selvityshanke 2008)

Kehittämiskohde	Hyöty	Ehdotukseni vastuunjaosta
Tulkkiens koulutus	Ammattitaito, luotettavuus, arvostus, oikeusturvan toteutuminen	Opetusministeriö
Auktorisointi	Luotettavuus, mitattavuus	Suomen kääntäjien ja tulkkiens liitto (SKTL)
Kouluttajien koulutus	Laadun varmistaminen, kontrollointi	Opetusministeriö
Viranomaiskoulutus	Sujuvuus, työn arvostaminen	Oikeusministeriö
Tulkkiens rekrytointi ja käytön tilastointi	Oikeusturvan takaaminen, kontrollointi, yhdenvertaisuus	Tulkkienskeskukset
Työolosuhteet	Työrauhan varmistaminen	Oikeusministeriö
Oikeustulkkauskaskeiden ohjeistus	Sujuvuus, yhdenvertaisuus, selkeys	Oikeusministeriö

Kokosin taulukkoon keskeisimmät kehittämiskohteet asiantuntijaryhmän laatimasta raportista (Oikeustulkkauskaskeiden selvityshanke 2008). Keskimmäisessä sarakkeessa on kunkin kehittämiskohteen mukanaan tuoma hyöty ja kolmannessa sarakkeessa on ehdotukseni vastuunjaosta tavoitteen toteuttamiseksi. Järjestelmän uudistamista tarvitaan, sillä oikeustulkkiens koulutus Suomessa on toistaiseksi kuitenkin vain satunnaisten kurssien varassa. Koska tulkkiens virallistamismenettelyä ei ole, kuka tahansa voi ilmoittaa toimivansa tulkkiens ja kuka tahansa voidaan ottaa tehtävään.

Asiantuntijaryhmän selvityksen mukaan oikeustulkeille pitäisi kehittää oma koulutusjärjestelmä auktorisoidun kääntäjän järjestelmän tapaan. Opetuksen pitäisi sisältää suomen kielen kirjallinen ja suullinen taito, muu kielitaito, tulkkaustaito, eettiset kysymykset, oikeudellinen toimintaympäristö, oikeudenkäynti ja erikoisalujen terminologia. Asiantunti-

joiden mukaan tulkeille pitää järjestää erilaisten tulkkausmenetelmien ja oikeuskielen koulutusta ja käytännön harjoittelua. Oikeustulkit tarvitsevat monipuolista täydennyskoulutusta, jossa annetaan tietoa tulkeille oikeuden toimintaympäristöistä, prosessiperiaatteista, oikeuskielestä ja terminologiasta. Oikeustulkkeina toimivilla henkilöillä on oltava tietoa juridiikan perusteista. Maahanmuuttajataustaisille koulutettaville tulee järjestää mahdollisuus kehittää suomen kielen taitoa ja tuntemusta suomalaisen yhteiskunnan perusrakenteista. On erityisen tärkeää korostaa tulkkauksen eettisiä periaatteita, kuten salassapidon ja vaitiolovelvollisuuden merkitystä. Koulutuksen jälkeenkin vakiintuneiden eettisten sääntöjen noudattamista on kontrolloitava. (Oikeustulkkausten selvityshanke 2008, 37–39.)

Asiantuntijoiden mukaan oikeustulkin pätevyyskriteerit pitäisi kartoittaa ja selvittää, miten näitä kriteerejä voidaan arvioida. Raportissa asiantuntijatyöryhmä esittää, että oikeustulkeille laaditaan ammattitaitomääritelmät ja menettelyohjeet. Auktorisoinnin perustaksi tulee ottaa pätevyyskriteerit. Kun henkilö täyttää tietyt kriteerit ja on hyväksytty auktorisointijärjestelmässä, viranomaisten ei tarvitse yrittää arvioida tulkkeja erikseen. Tämä hyödyttäisi suuresti kaikkia osapuolia. Vain koulutuksen ja auktorisoinnin kautta on mahdollista vaikuttaa siihen, että oikeustulkkauksesta tulee vakiintunut ja järjestäytynyt ammatti, jota voidaan valvoa. Oikeustulkkausten opetukseen on saatava riittävästi koulutettuja kouluttajia, joilla on myös käytännön kokemusta oikeustulkkeina toimimisesta. Työryhmän mielestä kansainvälistä koulutus- ja kouluttajayhteistyötä on syytä kehittää.

Oikeustulkkausten selvityshankkeessa (2008, 37–39) vaaditaan omat käytänteet niihin tilanteisiin, joissa oikeustulkkausta käytetään, tulkkaustilanteeseen osallistuvat viranomaiset koulutetaan tulkin työn lähtökohtien ymmärtämiseen. Kaikkien viranomaisten käyttöön laaditaan tulkin käyttöohjeet ja tarjotaan koulutusta tulkin kanssa työskentelystä esimerkiksi oikeustieteellisen tiedekunnan opiskelijoille.

Asiantuntijat esittävät, että ryhdytään tilastoimaan ja tulkkien ja kääntäjien käyttöä ja seuramaan sitä systemaattisesti. Myös tulkin luotettavuus tulee voida tarkistaa tarvittaessa ja tulkkien tilaamisen perusteet on yhtenäistettävä. Asiantuntijatyöryhmä esittää virallisen, valtakunnallisen tulkkiluettelon käyttöönottoa. Koulutuksen, auktorisoinnin ja valtakunnallisesti yhtenäisen luettelon tarkoituksena on taata pätevän oikeustulkin vähimmäiskriteerit. Tulkkiluetteloa varten on sovittava erityisesti, miten luettelo tehdään, mitkä ovat

luettelon hyväksymisen ja sieltä poistamisen perusteet, mikä taho luetteloa ylläpitää ja miten tulkkeja koskeva palaute otetaan vastaan. (Oikeustulkkausten selvityshanke 2008, 37–39.)

Tulkkien työolosuhteet, mahdollisuus anonymiteettiin oikeudenkäynneissä ja olosuhteiden vaikutus tulkkausten laatuun pitkäkestoissa istunnoissa on asiantuntijoiden mukaan kartoitettava. Tulkkien työolosuhteiden selvittämiseen liittyvät teknisten apuvälineiden käytön tarpeet ja mahdollisuudet sekä tulkkausteknologian käytön vaikutukset. Tulkkausteknologian käyttö erityisesti etätulkkaustilanteessa heijastuu teknisen henkilöstön tarpeen kasvuun. Asiantuntijoiden mukaan etätulkkausten mahdollisuuksia tutkitaan erikseen, ja kehitetään siihen omaa koulutusta. Asiantuntijoiden laatimasta raportista nousivat selkeimmin esiin seuraavat oikeustulkkausten kehittämiskohteet: kouluttajien koulutus, oikeustulkin perus- ja täydennyskoulutus, auktorisointi, tulkkiuetteloiden ylläpito, tulkkauspalkkiot, kilpailutusjärjestelmä ja laadunvalvonta. (Oikeustulkkausten selvityshanke 2008, 37–39.)

Tällä hetkellä tilastoja tulkeista ja tulkkaus- sekä oikeustulkkauskerroista ylläpitävät lähinnä SKTL ja Suomen seitsemän asioimistulkkiakeskusta eli Helsingin seudun asioimistulkkiakeskus, Keski-Suomen, Kotkan, Lahden seudun, Pirkanmaan ja Pohjanmaan tulkkiakeskukset sekä Turun seudun ja Pohjois-Suomen tulkkipalvelut. Tulkkiakeskuksista suurin on Helsingin seudun asioimistulkkiakeskus, jonka alueella annetaan määrällisesti eniten oikeustulkkausten piiriin laskettavia tulkkauspalveluita. Vuoden 2007 aikana Helsingin seudun asioimistulkkiakeskus on tarjonnut oikeustulkkauspalveluja yhteensä 7 222 tuntia, mikä on 14 % kaikista pääkaupunkiseudun tulkkauksista (ks. taulukko 2). Helsingin seudun asioimistulkkiakeskus työllisti vuonna 2008 noin 130 tulkkiä noin 70 kielessä. Vuoden 2007 aikana yli 100 tuntia tulkattuja kieliä oli yhteensä 33, joista kysytyimpiä olivat somali (10 401 h), venäjä (7 109 h) ja arabia (5 807 h). Vain osalla keskuksen tulkeista on asioimistulkin tutkinto ja suurimmalla osalla erityisesti harvinaisempien kielten tulkeista (noin 55 kieltä) ei ole minkäänlaista koulutusta. (Oikeustulkkausten selvityshanke 2008, 12–13.)

Taulukko 2. Helsingin seudun asioimistulkikeskuksen oikeustulkkaukset (h) vuonna 2007

Kysytyimmät kielet	Oikeustulkkaukset yhteensä
Somali	10401 h
Venäjä	7109 h
Arabia	5807 h
	7222 h

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton hakukoneella toimivasta jäsenrekisteristä löytyy Suomessa oikeustulkeiksi itsensä määritteleviä tulkkeja 175. Taulukossa 3 näkyy yleisimmät kieliparit. Oikeustulkkauksia kielipareittain etsittäessä hakukone löytää esimerkiksi 42 englanti–suomi, 41 venäjä–suomi, 26 saksa–suomi, 24 ranska–suomi, 22 ruotsi–suomi, 12 espanja–suomi, 12 viro–suomi, 5 arabia–suomi ja 0 somali–suomi tulkkeja. Jos kielipari määritellään päinvastaisessa suunnassa, lukumäärät ovat jonkin verran tästä poikkeavat. Myös harvinaisempien kielten tulkkeja löytyy hakukoneella muutamia. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008, 13.)

Taulukko 3. Oikeustulkit SKTL:n jäsenrekisteristä

Kielipari	Tulkkien määrä	Tulkkien määrä rekisterissä yhteensä
englanti-suomi	42	
venäjä-suomi	41	
saksa-suomi	26	
ranska-suomi	24	
ruotsi-suomi	22	
viro-suomi	12	
arabia-suomi	5	
		175

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto ei ole riittävä kriteeri tai todiste kyvystä toimia oikeustulkkinä. Kääntäjän ja tulkin ammatit ovat hyvin erilaisia ja sisältävät aivan erilaisia vaatimuksia ja niissä tarvitaan erilaista kokemusta ja taitoa. Yhdenvertaisuuslain ja kaikkien osapuolten oikeusturvan takaamiseksi on syytä tilata tulkki aina, kun väärinkäsityksen mahdollisuus olemassa.

3.3 Kieliteknologiset apuvälineet

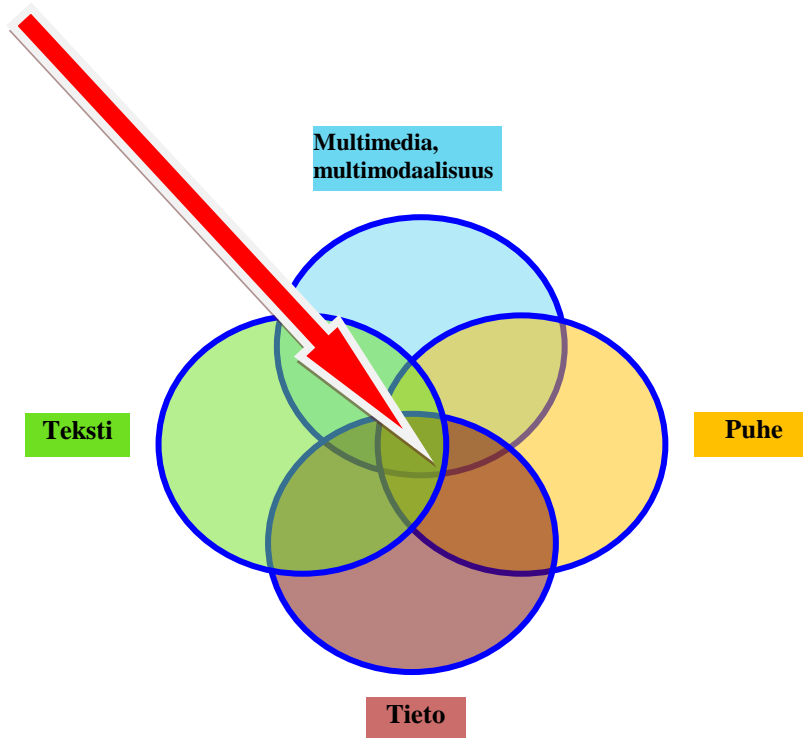
Kieliteknologia (Language technology 2012) on yläkäsite kaikille informaatioteknologioille, jotka erikoistuvat käsittelemään luonnollisen kielistä tekstiä ja puhetta. Kyseessä on myös tekniikan ala, jossa kieliteknologisia metodeja ja sovelluksia suunnitellaan ja kehitetään. Kieliteknologia tutkii teknisiä välineitä ja menetelmiä, joilla ihmisen luonnollista kieltä (suullinen ja kirjallinen) voidaan käsitellä sähköisesti. Tietokone ymmärtää, muokkaa ja tuottaa tekstejä ja puhetta ja voi operoida samanaikaisesti useampien kielten kanssa. Saksalaisessa keinoälyn tutkimuskeskuksessa kieliteknologian laboratoriota johtava Hans Uszkoreit (2012, 2) toteaa, että kieliteknologisista sovelluksista voi olla suurta apua ihmisten välisessä kommunikoinnissa.

Kieliteknologia muodostuu tietoteknisistä metodeista, tietokoneohjelmista ja elektronisista laitteista, jotka ovat erikoistuneet puheen ja kirjoitetun tekstin analysointiin, tuottamiseen ja muokkaamiseen. Kuvassa 2 näkyy miten laajasta ilmiöstä kieliteknologiassa on todellisesti kyse. Nämä järjestelmät perustuvat ihmisen kielen ymmärtämiseen.

Kieliteknologian tutkimuksessa kunnianhimoiset visiot yhdistyvät realistisiin sovelluksiin. Tutkijoilla on ollut lukuisia tavoitteita jokapäiväistä työtä helpottavien järjestelmien designiin, toteuttamiseen ja ylläpitoon liittyen. Esimerkiksi tekstinkäsittelyohjelmien kielioopin tarkistus, asiakirjojen lajittelu ja tiivistäminen ovat onnistuneesti toteutuneita lyhyen tähtäimen tavoitteita. Kieliteknologiaan liittyvä työ käsittää laajan kirjon kunnianhimoisia tehtäviä aina kielen ja ajattelun tutkimuksesta uusien tietoteknisten sovellusten kehittämiseen ja tuottavien kieliteknologisten tuotteiden markkinointiin. Käyttäjästävällisten ohjelmistojen käyttäjien kasvavat tarpeet päättävät kieliteknologian tulevaisuuden. (Uszkoreit 2012.)

Tutkimuksen kohteena olevissa oikeuslaitoksissa hyödynnettäviä kieliteknologian eri osaluokkia ovat muun muassa termipankit, verkkosanakirjat, tietokoneavusteinen kääntäminen, oikoluku- ja kielentarkistusohjelmat, tiedonhaku, tekstin automaattinen tuottaminen ja käsittely, puheen tuottaminen ja tunnistus. Termipankki voi olla julkinen tai tiettyjen työyhteisöjen, esimerkiksi oikeuslaitosten omassa, sisäisessä käytössä. Mikäli oikeuslaitoksissa ilmenee kieleen liittyvä kehittämistarve, kannattaa pohtia kieliteknologian tuomia mahdollisuuksia.

KIELITEKNOLOGIAT

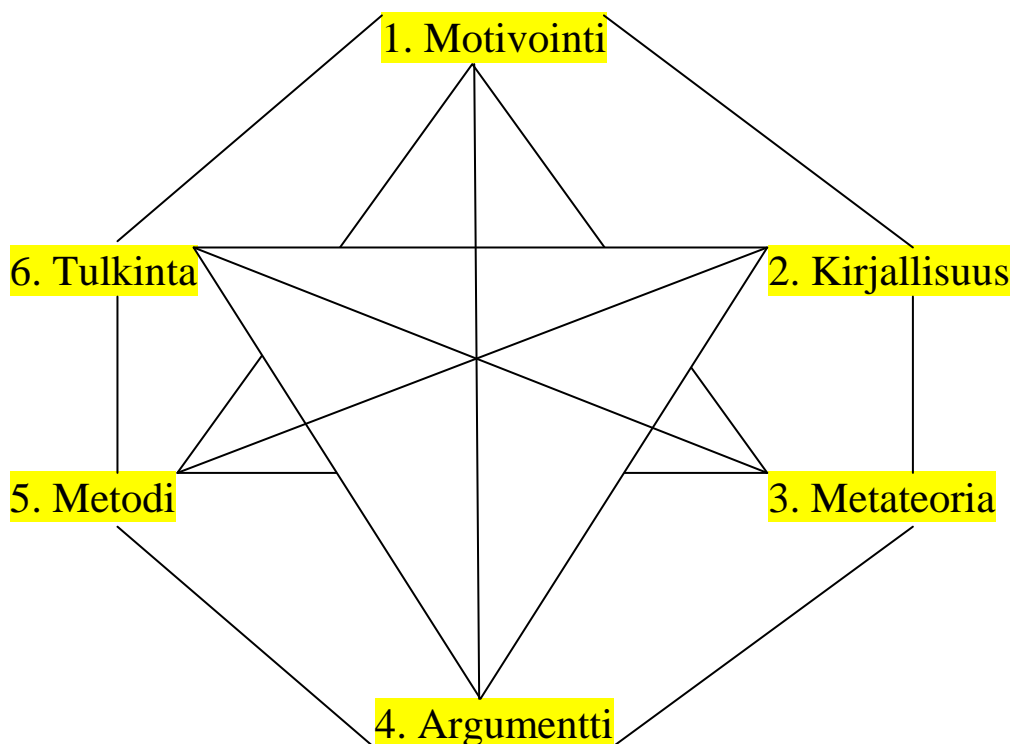
Kuva 2. Kielitekniikan ulottuvuudet (Uszkoreit 2012, 1)

Multimedia- ja multimodaaliset teknologiat, puhetekniikat, tekstitekniikat sekä tietämystekniikat muodostavat yhdessä kielitekniikan kokonaisuuden. Kuva 2 havainnollistaa, miten kielitekniikka on tavallaan yläkäsite, jonka alle kuvassa näkyvät neljä osa-aluetta kuuluvat. Kielitekniikka kuitenkin tarvitsee jokaista toisiinsa limittyntä osa-aluetta yhtä paljon ollakseen eheä kokonaisuus. Kielitekniikat muodostuvat useista toisiinsa limittyvistä osa-alueista. Puhe on vanhin ja luonnollisin kommunikaation muoto, kun taas suurin osa ihmisten tietämyksestä säilyy ja siirtyy kirjallisten tekstien välityksillä. Puhe- ja tekstitekniikat tuottavat kieltä näiden kahden ilmentymän kautta, kuitenkin suurta osaa kielitekniikasta ei voida sisällyttää niihin. Vielä ei ole tietoa miten kieli, ymmärrys ja ajatus ovat edustettuina ihmisen aivoissa. Kielitekniikan täytyi luoda formaalisesti järjestelmä, jossa kieli yhdistyy todellisen maailman tehtäviin ja käsitteisiin. Viestinnässä kieli sekoittuu muihin kommunikaation muotoihin ja informaatiokanaviin. Puheen ja tekstintuottamiseen liittyvät teknologiat limittyvät muiden multimodaalista kommunikaatiota ja multimediadokumenttien tuottamista helpottaviin teknologioihin. (Uszkoreit 2012, 1.)

3.4 Tilastollinen päättely

Halusin laadullisen tiedon lisäksi myös määrällistä tietoa käännös- ja tulkkaukspalveluista sekä kvantitatiivista tietoa yleisimmistä ja harvinaisimmista kielistä, joita on käytetty tutkimuksessa rajatuissa oikeuslaitoksissa. Haastatteluissa kävi ilmi, ettei ole olemassa valmista tilastoa kyseisissä oikeuslaitoksissa käytetyistä käännös- ja tulkkaukspalveluista. Mikäli tulevaisuudessa valmistellaan esimerkiksi uutta oikeuslaitosten palveluverkkojen rakennemuutosta, tarvitaan kaikki mahdollinen tieto käytetyistä kielipalveluista. Tiedot käännös- ja tulkkaukspalveluista vahvistavat osaltaan niiden välttämättömyyttä yksilön oikeusturvan toteutumiseksi. Tästä johtuen kannattaa pohtia tilastollisen päättelyn merkitystä ja tilastollisen tiedon oikeanlaista analysointia toteutuneiden käännös- ja tulkkauksoikeuslaitosten suhteen.

Ketokivi (2009, 213) käsittelee tilastollisen päättelyn ja tieteellisen argumentin yhteyttä ja toteaa, että teeman tarkastelu vaatii muutakin kuin tilastomatematiikkaa laskentaa. Alla oleva kuva 3 havainnollistaa kuusi eri näkökulmaa ja niiden kytkeytymisen tutkimuksen teeman tarkastelussa.

Kuva 3. Tutkimuksen kulmakivet (Ketokivi 2009, 213)

Kuvassa 3 tutkimuksen kulmakivet kohtaavat keskenään. Tutkimuksen motivointia poh-

dittaessa tutkimustyö on arvosidonnaista ja palvelee tiettyjä tutkimuspoliittisia intressejä. Tutkija ei valitettavasti koskaan ole objektiivinen valitessaan tutkimuksen kohdetta ja näkökulmaansa. Kirjallisuuskatsauksessa on käsiteltävä kaikkea sitä kirjallisuutta, joka liittyy tutkimusaiheeseen, ei ainoastaan tutkijan oman argumentin kannalta relevanttia kirjallisuutta. Tutkija selvittää, mitä kyseisestä tutkimusaiheesta tiedetään ja miten sitä on tutkittu. Metateoreettisten oletusten kohdalla on olennaista kysyä miltä osin tehdyt oletukset ovat yhteneviä ja miltä osin erilaisia muuhun kirjallisuuteen verrattuna. Mikäli tutkija tekee erilaisia oletuksia kuin muut, se ei tarkoita sitä, että olettamukset olisivat ristiriitaisia toisten tekemien oletusten kanssa. Metateoreettinen tarkastelu on tärkeää oman argumentin kontekstoinnissa suhteessa jo tehtyihin tutkimuksiin. (Ketokivi 2009, 214 – 215.)

Tutkimuksen kulmakivenä on tutkijan oma argumentti eli väite, jonka tutkija haluaa esittää tiedeyhteisölle. Väitteen tueksi tarvitaan empiirinen aineisto, mutta tutkimuksen suunta määräytyy argumentin tarkastelun kautta. Empiirinen aineisto voi näyttäytyä eri tavalla argumentista riippuen. Argumentit esitetään teorian kielellä, ja väitteet on suhteutettava valittuun teoreettiseen diskurssiin. Metodivaiheessa tilastollinen päättely ja analyysi ovat keskeisiä tutkimuksen kannalta, mutta niiden yhteys teoreettiseen selittämiseen ja tulkitaan täytyy säilyttää. Tässä vaiheessa tutkija tarkastelee esimerkiksi mittareiden reliabiliteettia ja validiteettia, korrespondenssisääntöjä ja parametrien estimointia siten, ettei luoteta sokeasti päättelysääntöihin, vaan kontekstoidaan analyysia ja sen tuloksia. (Ketokivi 2009, 215–216.)

Tulkintavaiheessa on mahdollista käsitellä kriittisesti tutkimuksen ongelmakohtia ja samalla on hyvä muistaa, ettei mikään empiirinen tutkimus ole aukoton. Mahdollisia vaihtoehtoisia selityksiä kannattaa tarkastella tutkimuksessa. Erityisesti teoreettisen selityksen ja tilastollisen päättelyn yksityiskohtainen yhdistäminen tekee tulkinnasta uskottavan. Numeerinen tilastotieto ei siis yksin riitä, vaan sitä yhdistetään teoreettiseen viitekehykseen ja analysoidaan esimerkiksi lukujen syy-seuraussuhdetta. Tilastollisen päättelyn ja teoreettisen tulkinnan välille on kyettävä luomaan uskottava vuoropuhelu. (Ketokivi 2009, 217.)

4 TUTKIMUS

4.1 Käännös- ja tulkkaukspalveluiden toteuttaminen

Oikeus tuomioistuimessa tapahtuvaan tulkkaukseen on Suomessa säädetty laeilla, asetuksilla ja kansainvälisillä sopimuksilla (ks. liite 2). Tulkkauksen järjestämistä koskevia säännöksiä on esimerkiksi kielilaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, pohjoismaisessa kielisopimuksessa ja ulkomaalaislaissa. Työssäni pyrin koostamaan yhtenäisen käytännön käännös- ja tulkkaukspalveluiden järjestämisessä.

Rikosasioissa oikeuslaitos on velvollinen järjestämään tulkin paikalle oikeuden istuntoa varten. Riita-asian yhteydessä kantaja ja vastaaja käännättävät tarvittavat asiakirjat itse ja järjestävät paikalle tarvittaessa tulkin ja hävinnyt osapuoli vastaa oikeudenkäyntikuluista, mukaan lukien oikeudenkäyntiä varten järjestettyjen käännös- ja tulkkaukspalveluiden kustannuksista.

Tiedustelin oikeusministeriöstä yleisiä ohjeita käännös- ja tulkkaukspalveluiden järjestämiseen oikeuslaitoksissa. Valtion yhteishankintayksikkö Hansel Oy tarjoaa asiakkailleen palveluja hankintatoimen tehostamiseksi. Hansel-sopimuksella on kilpailutettu käännös- ja tulkkaukspalvelujen hankinnat käännöstoimistoista. Kuitenkin oikeusministeriön sisällä on omat kääntäjät suomen, ruotsin ja englannin osalta. Oikeusministeriössä ei ole kirjallisia ohjeita käännös- ja tulkkaukspalveluista oikeuslaitoksissa, mutta oikeusministeriössä on olemassa erilaisia oppaita, lähinnä käytäntöön ja sanastoon liittyen. Kyseisissä oppaissa kerrotaan mitä, miten ja missä käännetään, ohjeistetaan käännösten tilaamiseen ja käytänteisiin ja annetaan sanastoja. Ohjeistus riippuu myös kielestä, harvinainen kieli tai esimerkiksi valtiokieli jota käännetään paljon, ovat eri asemassa. Ruotsin kääntäminen on erityis- asemassa, sekä oikeusministeriön sisällä että oikeuslaitoksissa, koska Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. (Grönqvist 2012.)

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. (Suomen perustuslaki 1999/731 17 §.)

Kielilain (2003/423 2 §) tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

4.1.1 Oikeusministeriön antama yleinen ohjeistus kääntämisestä ja tulkkauksesta

Oikeushallinto-osaston tuomioistuinyksikön kehittämispäällikkö Pitkärannan mukaan mitään yleisohjetta käännös- ja tulkkaukspalveluiden käytöstä ei ole oikeusministeriöstä annettu. Hanselin puitekilpailuttamista käännöspalveluista on annettu seuraava ohje, joka on tuomioistuinten käyttämässä Ilona-intranetpalvelussa (ks. liite 3). Tulkkaukspalveluista ei ole olemassa erillistä ohjeistusta. Oikeudesta tulkkaukseen sekä toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen on soveltuvien osin voimassa, mitä kielilain 18 §:ssä sekä 20 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

Mitä tulee tilaajavastuukysymykseen, oikeusministeriön kehittämispäällikkö Pitkäranta on sitä mieltä, että luonnollisesti palvelun tarjoaja vastaa siitä, että tarjottu tulkkaus- tai käännöspalvelu tuotetaan pätevän henkilön toimesta. Hanselin käytännön menettelyt kilpailutusvaiheessa määräävät miten tästä on varmistuttu. Käännös- ja tulkkaukspalvelujen kilpailuttamisvaiheessa käytössä ovat olleet Hanselin omat menettelytavat ja kriteerit.

Pitkärannan mukaan oikeudellisiin tulkkaukspalveluihin liittyvät erityiskysymykset ja kehittämistarpeet ovat sinänsä hyvin oikeusministeriön tiedossa. Opetushallitus onkin asettanut oikeustulkin erikoisammattitutkinnon projektiryhmän valmistelemaan alan erikoisammattitutkinnon perusteita. Työryhmän on määrä saattaa työnsä loppuun vuoden 2012 loppuun mennessä.

EU:n direktiiviin 26.10.2010/64/EU (oikeudesta tulkkauksiin ja käännöksiin rikosoikeudellisessa menettelyssä) implementointia ryhdytään Pitkärannan mukaan piakkoin valmistelemaan oikeusministeriön lainvalmisteluosastolla. Käännös- ja tulkkaukspalveluja koskevaa varsinaista tilastotietoa ei valitettavasti ole ollut saatavilla oikeusministeriössä.

4.1.2 Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kanslia

Käräjäsihteeri Kaija Pätysen mukaan käräjäoikeuden henkilökunta ei ole käyttänyt työssään kieliteknologiaa, joten kehittämistarpeitakaan ei ole havaittu. Eniten Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kansliassa on tarvittu venäjän ja viron kielen kääntäjiä ja tulkkeja. Lukumäärä vaihtelee kuukausittain paljonkin rikosistuntojen määrän mukaan. Pätysen arvio venäjän ja viron kielen kääntäjien ja tulkkien tarpeesta on noin 2–3 kertaa kuukaudessa. Harvinaisimmat kielet, joita varten Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kansliassa on tarvittu kääntämistä ja tulkkausta ovat kiina, thai, mandariinikiina, turkki, arabia, dari ja kurdi.

Pyysin käräjäsihteeriä kuvailemaan tilannetta, jossa käytetään englannin ja ruotsin kielen kääntäjiä tai tulkkeja. Missä määrin voidaan työskennellä omaan kielitaitoon turvautuen, minkä tyyppisissä tapauksissa käytetään englannin ja ruotsin kääntäjiä tai tulkkeja? Englannin tai ruotsin kääntäjiä tai tulkkeja ei käräjäoikeudelta ole tilattu. Istunnoissa on ollut tilanteita, joissa puheenjohtaja on turvautunut omaan englannin kielen taitoonsa.

Pätysen mukaan käräjäsihteerit tilaavat tarvittavat käännettävät asiakirjat sekä rikosasioissa tulkit istuntoihin. Virastossa on erillinen tulkkiluettelo, jota on aina täydennetty esimerkiksi osoitteilla sen mukaan, mistä sihteeri on tulkin saanut. Oikeusministeriö on tehnyt sopimuksen muutaman tulkkikeskuksen kanssa venäjän, ruotsin ja englanninkielen kääntämisistä, joita toimistoja sihteerit näissä kielissä käyttävät, jos mahdollista. Usein tulee tilanteita, joissa käänös on saatava saman päivän aikana. Heillä on yhteys pariin kääntäjään, jotka eivät ole virallisia kääntäjiä, mutta heiltä saa hyvin nopeasti käänöksen. He ovat itseoppineita, jotka ovat muuttaneet Suomeen muualta ja osaavat äidinkielenään venäjän ja viron. Kymenlaakson käräjäoikeudessa Kouvolan kansliassa käytetään pääsääntöisesti Kotkan tulkkikeskusta tulkkeja tilatessa. Tulkkia etsitään kauempaa, mikäli Kotkasta ei löydy tarvittavaa tulkkia. Yleensä tulkit tilataan Pätysen mukaan soittamalla ja sopimalla hinnat puhelimitse. Useat käännöstoimistot ja yksittäiset tulkit ovat ottaneet yhteyttä kirjeitse ja ilmoittaneet hallitsemansa kielet ja hinnaston.

Kääntäjien ja tulkkien merkitys oikeuden toteutumiseen on suuri. Käräjäoikeus ei kuitenkaan voi olla varma, että tulkkaus on oikein, kun ei ymmärrä kieltä. Joskus on sattunut niin, että asianosainen, joka ymmärtää vähän suomea, mutta tarvitsee tulkin, on sanonut

istunnossa, että nyt tulkki tulkkaa väärin.

Käräjäoikeuden edustajan mukaan kääntäjien ja tulkkien tarve tulee varmasti lisääntymään. Se on nähty jo muutaman vuoden ajan. Pienen tiedustelun jälkeen selvisi, että Kouvolan kansliassa on yhden kerran rikosasiassa tarvittu viittomakielen tulkkia. Silloin syyttäjävirstossa oli jo tieto, että tulkki tarvitaan ja heille oli laitettu tieto tulkista.

Käräjäoikeudessa ei ole tietoja kääntäjien ja tulkkien koulutuksesta. Oletetaan, että tulkikeskuksista tilatuilla tulkeilla on koulutus. Esimerkiksi heidän käyttämällä venäjän ja virokielen tulkeilla ei ole mitään alan koulutusta. He ovat asuneet Suomessa kauan ja osaavat kielen sekä myös venäjän ja viro kielet. Ainakin toinen heistä on saanut insinöörikoulutuksen. Pätynen muisteli, että ainakin ennen oli olemassa nimike virallinen kielenkääntäjä ja että heillä ei ainakaan vaadita virallista kääntäjää. Yhteistyö kääntäjien ja tulkkien kanssa on sujunut hyvin. Joskus sihteeriltä menee vain liian kauan aikaa löytää tietynksi päiväksi ja kellonajaksi tulkki istuntoon.

4.1.3 Kouvolan hovioikeus

Kouvolan hovioikeudesta vastaukset koostivat kirjallisesti informaatikko Teija Aalto ja notaari Maritta Mäkelä. Kouvolan hovioikeudessa käytetään verkkosanakirjoja ja MOT-sanakirjaa, joka pitää sisällään monta eri sanakirjaa. Lisäksi käytetään Valteria eli Valtioneuvoston termipankkia sekä erilaisia asiasanastoja, esimerkiksi EKS eli eduskunnan kirjaston asiasanasto ja tehdään paljon tiedonhakuja erilaisiin tietokantoihin.

Eniten Kouvolan hovioikeudessa tarvitaan venäjän kielen tulkkeja, arviolta noin 20–30 eri asiassa vuosittain. Seuraavaksi yleisimmät kielet ovat englanti ja viro. Harvinaisimpia Kouvolan hovioikeudessa tulkattuja kieliä muutaman viime vuoden ajalta ovat ruanda, vietnam, urdu, punjabi, mandariinikiina ja burma.

Hovioikeus kutsuu pääkäsittelyihin aina tulkin, mikäli pääkäsittelyä ei käydä suomen kielellä, joten myös englannin- ja ruotsinkielen tulkkeja tarvitaan. Kirjallisessa menettelyssä on käsitelty joitakin asioita, joissa valitukset ja muut asiakirjat on laadittu ruotsin kielellä. Tällöin myös asian ratkaisiasiakirja laaditaan vain ruotsinkielisenä.

Pääsääntöisesti hovioikeus pyrkii käyttämään samaa tulkkiä tai käännöstoimistoa kuin kärjäoikeuskin. Jos tulkkiä tai asiakirjan käännöstä tarvitaan ensimmäisen kerran vasta hovioikeudessa tai kärjäoikeuden käyttämä tulkki tai käännöstoimisto ei ole käytettävissä, on hovioikeudessa luettelo eri kielten tulkeista ja käännöstoimistoista. Jos tarvitaan harvinaisemman kielen tulkkiä tai asiakirjakäännöstä, haetaan internetistä tulkkiä tai käännöstoimistoa.

Kielellisten oikeuksien toteutumisella on keskeinen merkitys perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Kielilain 23 §:n mukaan viranomaisen on toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehdittava siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat. Tuomioistuinten on viran puolesta varmistauduttava siitä, että asiakas osaa asian käsittelyssä käytettävää kieltä tai että hän saa tarvitsemansa tulkkaus- ja käännöspalvelut. Tuomioistuimen kannalta ammattitaitoisen tulkin tulkkaus on erittäin tärkeä asia pääkäsittelyn sujumisen kannalta. Tämä korostuu erityisesti, jos kyse on erityisanastoa vaativan asian käsittelystä.

Kouvolan hovioikeuden edustajien mukaan tulkkien tarve tuomioistuimissa tulee todennäköisesti tulevaisuudessa edelleen lisääntymään maahanmuuttajien määrän lisääntymisen myötä. Kouvolan hovioikeudessa ei ainakaan viimeisen neljän vuoden aikana ole tarvittu viittomakielen tulkkiä.

Hovioikeuden ylläpitämään luetteloon lisätään tulkkeja, jotka ovat osoittaneet ”pätevyytensä” esimerkiksi kärjäoikeuden pääkäsittelyssä tai rikosasioissa toimimalla tulkkinä esitutkinnassa. Harvinaisten kielten osalta tulkkien ”pätevyyttä” ei juuri pystytä etukäteen arvioimaan. Tällöin tulkkiä tilattaessa tiedustellaan tulkin työkokemusta tuomioistuintulkkauksen osalta. Ennen pääkäsittelyä tulkeille yleensä toimitetaan asiaan tutustumista varten ainakin kärjäoikeuden tuomio ja valituskirjelmä, tarvittaessa myös muita asiakirjoja.

Hovioikeuspiirin kärjäoikeuksien kanssa on sovittu, että he tiedottavat hovioikeudelle, jos tulkkauksessa on ollut ongelmia. Näitä ilmoituksia on hovioikeudelle tullut vain muutamia. Tulkit ovat itse hyvin osanneet arvioida kykynsä selvittää tulkkauksesta ja hovioikeus on pääsääntöisesti ollut tyytyväinen tulkkaukseen. Ainakin Helsingissä toimiva Tulkkaus- ja Käännöskeskus Professional Oy:n välittämät tulkit pyytävät pääkäsittelyssä puheenjohtajalta tulkkauslomakkeeseen arvion tulkkauksen sujumisesta hovioikeuden edus-

tajan mukaan.

4.1.4 Kouvolan oikeusaputoimisto

Kouvolan oikeusaputoimistossa ei käytetä kieliteknologisia työvälineitä, kuten verkkosanakirjoja, termipankkeja, tiedonhakua tai tietokoneavusteista kääntämistä. Ylipäättään vieraskielisiä asiakkaita on suhteellisen vähän. Osastosihteeri Pirjo Willmanin arvion mukaan noin kerran kuussa tarvitaan tulkkia, useimmiten tarvitaan venäjän tulkkia, joskus on tarvittu espanjan tulkkia. Tähän asti harvinaisin kieli on ollut tigrinja, asiakkailla oli tuolloin maahanmuuttokoordinaattorin kautta saatu tulkki mukanaan.

Willman kuvaa käännös- ja tulkkausprosessia siten, että usein asiakkaan tuttu tai ystävä soittaa ja varaa ajan oikeusaputoimistosta tapaamista varten. Puhelimessa selvitetään heti asiakkaan kielitaito ja varataan tarvittaessa tulkki niin pian kuin mahdollista. Asiakkaan on aina ymmärrettävä omiin asioihinsa liittyen mistä on kyse. Asiasta riippuen hyödynnetään mukana olevaa kaveria, mutta jos kyseessä on kärjäasia, tarvitaan tulkkia. Myös mikäli vaikuttaa siltä, ettei tulkkina toimiva tuttu ei ymmärrä asiaa täysin, kutsutaan paikalle tulkki. Oikeusaputoimistojen on käytettävä Hanselin puitesopimuksen mukaisia käännös-toimistoja kuten Semantixia.

Joskus oikeusaputoimistossa tarvitaan puhelintulkkausta, mutta videotulkkausta ei ole vielä toistaiseksi käytetty. Asiakkaan vieraskieliset paperit käännetetään käännöstoimistossa, mutta usein englannin- ja ruotsinkieliset asiakirjat käännetään oikeusaputoimistossa omin voimin.

Kääntäjiä ja tulkkeja tarvitaan Willmanin arvion mukaan tulevaisuudessa enenevässä määrin. Oikeusaputoimiston 13 toimintavuoden aikana Kouvolassa ei ole vielä tarvittu kertaakaan ruotsin tulkkia, mutta viittomakielen tulkkia on käytetty kerran tai kaksi Kouvolan oikeusaputoimiston olemassaolon aikana.

4.2 Tutkimustulosten analysointi

Tutkimukseni otos ei ole kovin laaja, mutta kvalitatiivisen tutkimuksen aineistona voi olla vain yksi ilmiötä edustava tapaus tai yksi haastattelu. Tarkoituksena ei ole etsiä keskimää-

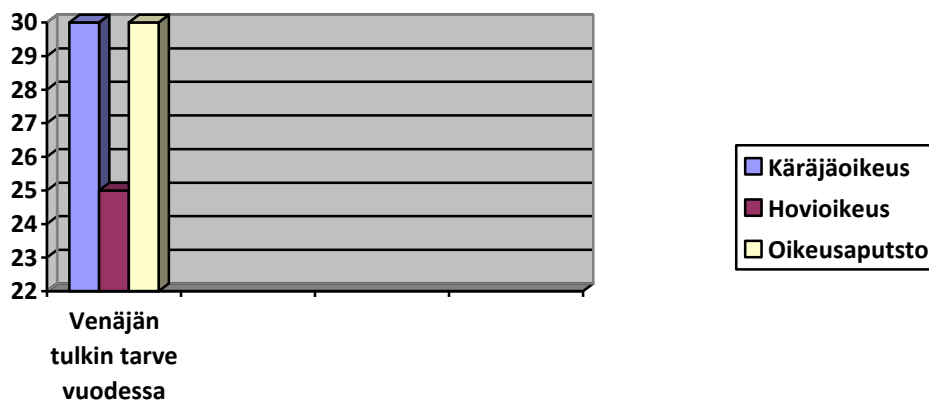
räisiä yhteyksiä tai tilastollisia säännönmukaisuuksia, eikä aineiston koko siten määräydy näihin perustuen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa saadaan näkyville yksityistä tapausta riittävän tarkasti tutkimalla ilmiön merkittävimmät seikat, jotka toistuvat usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi, ym. 2009, 181–182.)

Pyrin vertailemaan, miten käännös- ja tulkkaukspalvelut järjestetään käräjäoikeudessa, hovioikeudessa ja oikeusaputoimistossa – mitä yhtäläisyyksiä ja eroja käytänteissä on. Jokaisessa laitoksessa arvioitiin käännös- ja tulkkaukspalveluiden lisääntyvän jatkossa. Tilastoinnin tarve havaittiin jokaisen haastattelun yhteydessä. Tutkimuksen kohteena olleissa oikeuslaitoksissa ei tilastoida tällä hetkellä niiden käyttämiä käännös- ja tulkkaukspalveluja, kuitenkin tilastoinnista arveltiin olevan hyötyä tulevaisuudessa.

Kouvolan hovioikeudessa käytetään kieliteknologisia sovelluksia, kuten verkkosanakirjoja ja termipankkeja. Muissa tutkimukseni kohteina olevissa oikeuslaitoksissa ei käytetä haastattelujeni perusteella kieliteknologisia sovelluksia. Oikeuslaitoksissa suhtauduttiin arvostavasti ja kunnioittavasti kääntäjän ja tulkin ammattiin ja haastatteluissa koettiin kääntäjän ja tulkin merkitys oikeuden toteutumisen kannalta tärkeäksi.

Kouvolan hallinto-oikeus, hovioikeus ja käräjäoikeus ovat tilanneet Kotkan tulkkikeskuksesta vuonna 2011 yhteensä 15 tuntia tulkkauksia eri kielillä. Tämä tilasto ei kuitenkaan kerro koko totuutta Kouvolan alueen oikeustulkkausten määrästä, koska kyseiset oikeuslaitokset varmasti tilaavat tulkkeja myös jostakin muualta. Tämä tilasto koskee siis vain Kotkan tulkkikeskuksen järjestämistä tulkkauksista. (Strengell 2012.)

Venäjän kieli nousi ylivoimaisesti yleisimmäksi tulkattavaksi kieleksi kaikissa kolmessa tutkimuksen kohteena olevissa oikeuslaitoksissa. Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kansliassa venäjän tulkkia arvioitiin tarvittavan 2–3 kertaa kuukaudessa, hovioikeudessa noin 20–30 kertaa vuodessa, oikeusaputoimistossa 2–3 kertaa.

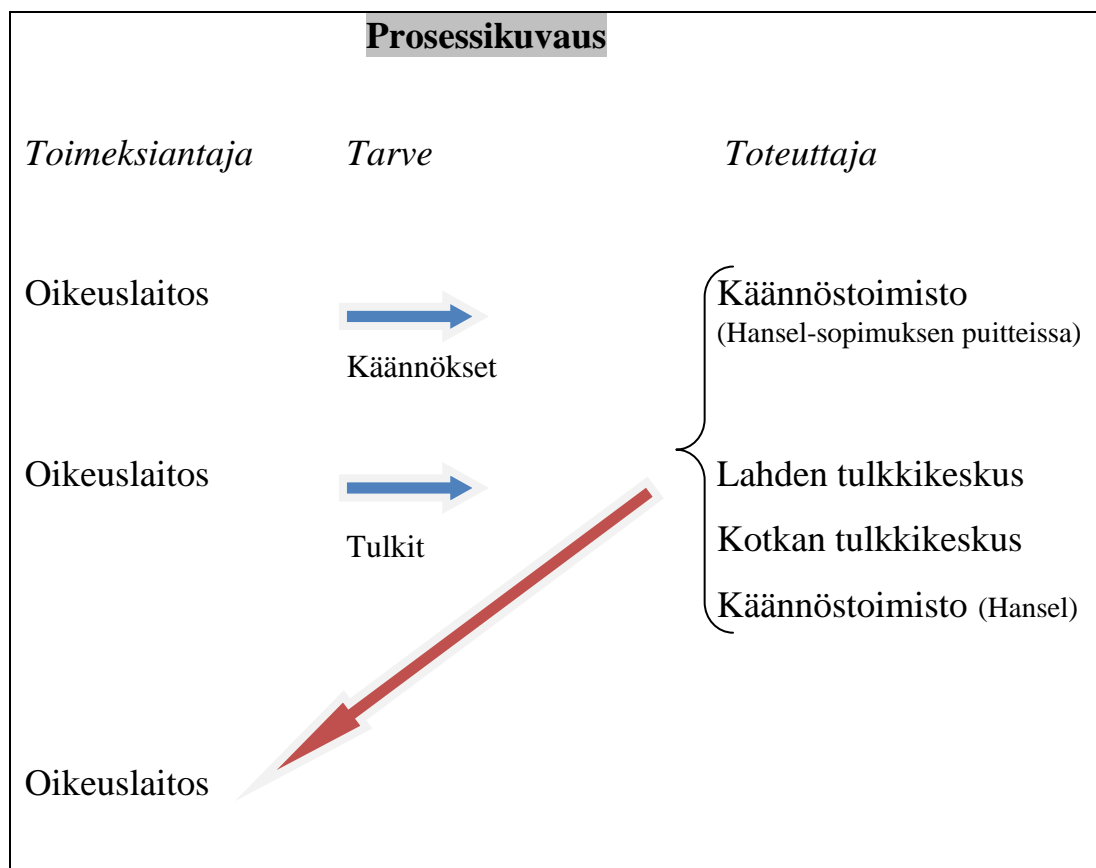
Kuva 4. Arvio venäjän tulkin tarpeesta vuosittain

Kaikki haastatteleman oikeuslaitosten edustajat korostivat kyseessä olevan vain varovainen arvio venäjän tulkin tarpeesta varsinaisen tilastotiedon puuttuessa. Kääntäjien ja tulkien tarve on kuulemma kausiluonteista oikeuslaitoksissa, välillä kääntäjiä ja tulkkeja ei tarvita pitkään aikaan, välillä heitä tarvitaan usein. Kääntäjien ja tulkien tarve vaihtelee sykleittäin. Haastatteluaineiston riskinä on se, että tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. Strukturoitu haastattelu tapahtui lomaketta apuna käyttäen, jolloin kysymysten ja väitteiden muoto ja esittämisjärjestys on ennalta määrätty, mikä helpottaa esimerkiksi kiireestä johtuvaa tulkinnanvapautta kysymyksiin vastattaessa. Itse haastattelu sujui mutkattomasti sen jälkeen, kun kysymykset oli laadittu ja jäsennetty tarkasti. (Hirsjärvi, ym. 2009, 207–208.)

4.3 Tutkimustulosten yhteenveto

Tutkimuksessa mittaamisen validiteetti ilmaisee, missä määrin on kyetty mittaamaan juuri sitä, mitä oli tarkoitus mitata. Mittauksen reliabiliteetti puolestaan viittaa mittarin luotavuuteen eli kykyyn tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Mittauksen reliabiliteetin kannalta ihanteellisessa tilanteessa eri mittauskerroilla saadaan samanlaisia tuloksia samasta tai samantapaisesta aineistosta. (Holopainen & Pulkkinen 2008, 16–17.)

Prosessia, jossa kääntäjät ja tulkit saadaan oikeuslaitoksen käyttöön, voidaan kuvata seuraavan kuvan 4 mukaisesti.

Kuva 4. Käännös- ja tulkkaukspalvelut Kouvolan oikeuslaitoksissa

Pyrin yllä kuvaamaan käännös- ja tulkkaukspalveluiden prosessia tutkimuksessani rajatuissa oikeuslaitoksissa. Käännöksiä varten on annettu ohjeistus tilata käännökset vain Hansel-sopimuksen myötä kilpailutettujen käännöstoimistojen kautta. Tulkkaukseen ei ole annettu selkeää ohjeistusta. Kouvolaassa käytetään paljon Kotkan ja Lahden tulkikeskusta ja lisäksi Hansel-puitesopimuksella vahvistettuja käännöstoimistoja. Palveluja tilatessa on oltava tarkkana, mistä kääntäjiä tai tulkkereja tilataan. Kuka tahansa kääntäjä tai tulkki ei kelpaa, vaikka koulutus ja kokemus olisivat kohdillaan, sillä kaikkien oikeuslaitosten on noudatettava tehtyä sopimusta käytettävistä käännöstoimistoista.

Tutkimuksessa rajatuissa oikeuslaitoksissa ei tilastoida käännös- ja tulkkaukstoimeksiantoja. Käännösten ja tulkkauksten laadun varmistamiseksi ja kontrolloimiseksi tilastointi toisi varmuutta ja turvaa oikeusturvan säilyttämistä ajatellen. Kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia oikeuden edessä riippumatta siitä, mistä maasta henkilö on kotoisin ja mitä kieltä hän puhuu. Kouvolan hovioikeudessa hyödynnetään kieliteknologisia sovelluksia, mutta haastatteluiden perusteella muissa tutkimuskohteissa ei käytetä toistaiseksi kieliteknologian mahdollistamia apuvälineitä.

4.4 Kehitysmahdollisuuksia

Kouvolassa ei ole tarvittu kääntäjiä ja tulkkeja niin paljon kuin esimerkiksi Helsingissä (ks. taulukko 2), mutta tutkimukseni perusteella kääntäjiä ja tulkkeja tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän muun muassa globalisaation ja maahanmuuton yleistyessä. Työvoima on liikkunut vapaasti Suomen liittyttyä Euroopan unioniin 1995 lähtien. Tutkimushaastatteluissa (ks. luvut 4.1.2, 4.1.3 ja 4.1.4) kaikki haastattelemani oikeuslaitosten edustajat arvioivat kääntäjien ja tulkkien tarpeen kasvavan tulevaisuudessa.

Kieliteknologisia sovelluksia ei vielä käytetä kaikissa tutkimukseni kohteina olevissa oikeuslaitoksissa, mutta tulevaisuudessa monikielisten asiakkaiden lisääntyessä kannattaisi näin ollen tutkia kieliteknologisten sovellusten tuomia mahdollisuuksia. Etätulkkauksen myötä syntyisi taloudellisia säästöjä ja istunnoissa käytetyt verkkosanakirjat ja termipankit toisivat sujuvuutta ja luotettavuutta. Haastattelemani etätulkkausta järjestävän Serdico Oy:n edustaja totesi yrityksen välittävän kaikkien alojen tulkkausta, mukaan lukien oikeustulkkauksen toimeksiantoja. Kyseisen kouvoolalaisen yrityksen edustajan mukaan oikeustulkkauksen edellytyksenä on etätulkkaustryökalujen hallinta ja tulkin koulutus. (Mattila 2012.)

Tutkimuksessa nousi esiin käänös- ja tulkkauspalveluiden tilastoinnin tarve. Oikeuslaitosten kannattaisi ryhtyä tilastoimaan ja tulkkien ja kääntäjien käyttöä ja seuramaan sitä systemaattisesti. Myös tulkin luotettavuus tulee voida tarkistaa. Myös tulkkien tilaamisen perusteet olisi syytä yhtenäistää käänös- ja tulkkauspalveluiden lailla. Tulkkikeskuksissa tilastoidaan tulkkien toimeksiannot, mutta kaikki tulkit eivät tule tilastointia harjoittavan tulkkikeskuksen kautta. Kokonaisuuden kannalta olisi selkeämpää tilastoida oikeuslaitoksissa niiden tarvitsemat käänös- ja tulkkauspalvelut. Se, joka tilaa kääntäjän tai tulkin, voisi jatkossa tilastoida palvelun intranetissä sijaitsevaan Excel-pohjaiseen taulukkoon. Ehdotan, että taulukkoon tilastoidaan seuraavat tiedot: kuka tulkkasi tai käänsi, kieliparit, käänös-toimisto, aihe ja palaute.

Asiantuntijaryhmän selvityksen perusteella pitäisi ottaa käyttöön auktorisoidun tulkin tutkinto niin pian kuin mahdollista. Kannatan asiantuntijatyöryhmän laatimia oikeustulkkaukseen liittyviä kehitysehdotuksia (ks. kappale 3.2.2). Koulutuksen, auktorisoinnin ja valtakunnallisesti yhtenäisen tulkkiluettelon myötä taataan pätevän oikeustulkin vähimmäis-

kriteerit. Mielestäni palautteen roolia voisi korostaa jatkossa, siten että jokaisesta tulkkaustoimeksiannosta annetaan tulkille tai käännöstoimistolle tai tulkkikeskukselle palautetta kirjallisesti.

Mikäli käännöksiä tarvitaan paljon oikeuslaitoksessa, kannattaisi henkilöstön kielitaitovaatimuksia lisätä rekrytointivaiheessa, mikäli halutaan säästää yleisimpien kielten käännös- ja tulkkaus kustannuksista. Oikeustulkkiin tilastointi lisäisi osaltaan työn arvokkuutta ja tärkeyttä. Ei ole lainkaan yhdentekevää kuka tulkkaa oikeudessa ja miten hän työnsä hoitaa. Kääntämisestä ja tulkkauksesta ei saa suurta rahallista korvausta, mutta esittelemieni kehitysehdotusten avulla haastavaa ja vastuullista työtä tekevien ammattilaisten työnsaanti voisi helpottua, mikäli kääntäjän ja tulkin ammattiin suhtauduttaisiin hieman vakavammin.

Kansalaisella on oikeus käyttää omaa äidinkieltään, ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Tästä jokaisen ihmisen perusoikeudesta Suomessa ei voida tinkiä, mutta säästötoimien kohdistuessa yhteiskuntamme jokaiseen osa-alueeseen, kannattaa pohtia miten kyseisen perusoikeuden voisi toteuttaa mahdollisimman kustannustehokkaasti.

Hallintoelinten on käytettävä selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Selkokielisten sivustojen lisääntyminen on helpottanut huomattavasti esimerkiksi maahanmuuttajien, iäkkäiden tai vammaisten elämää. Kokemukseni mukaan kapulakielisten päätösten ymmärtämistä voisi helpottaa selkokielen avulla. Selkokielessä on kyse intralingvaalisesta kääntämisestä, jossa lähtöteksti mukautetaan selkokielelle operoimalla samalla kielellä (ks. luku 3.1). Selko.fi-sivustolle on koottu suomenkielisiä selkosivustoja, kuten kirkon selkosivut ja ylen selkouutiset. Monilla sivustoilla on selkokielistä materiaalia, esimerkiksi eduskunnan toimintaa esitellään selkokielellä ja Kansanvalta.fi -sivustolla esitellään selkokielellä, miten suomalainen yhteiskunta toimii. Myös maahanmuuttajat osaavat käyttää internetiä, ja esimerkiksi Kouvolan kaupungin kirjastossa voi käyttää ilmaiseksi tietokonetta ja internetiä.

Suomalainen oikeusjärjestelmä olisi hyvä tehdä tutuksi kaikille yhdenvertaisesti esittelemällä sitä selkokielellä. Suomen kieli on vaikea kieli, erityisesti tärkeiden yhteiskunnallisten asioiden omaksumisessa selkokielen merkitys kasvaa. Mikäli henkilö ymmärtää suomalaisen oikeusjärjestelmän kokonaisuutena, hän ymmärtää tekojensa seuraukset ja miten

rikosasioita Suomessa käsitellään, eikä tunne olevansa vain pelinappula oikeuskäsittelyssä.

5 PÄÄTELMÄT

Opinnäytetyön validiteetin kannalta käyttämäni lähteiden ja useiden eri näkökulmien yhdistäminen oli olennaista. Lukuisat painetut lähteet, verkkolähteet, haastattelut, puhelin keskustelut, sähköpostikeskustelut tekevät monipuolisuudellaan työstä luotettavan ja lisäävät sen merkittävyyttä.

Tutkimuksen tavoite on saavutettu tutkimustulosten käsittelyn myötä. Kartoitin, miten käännös- ja tulkkauspalvelut on järjestetty Kymenlaakson käräjäoikeuden Kouvolan kansliassa, Kouvolan hovioikeudessa ja Kouvolan oikeusaputoimistossa ja tilastoidaanko käännös- ja tulkkaustoimeksiantoja. Käännösten tilaamista rajoittaa se, että ne on tilattava Hansel-sopimuksella kilpailutetuilta käännöstoimistoilta (ks. liite 3). Oikeusministeriöstä ei ole annettu yhtenäistä kirjallista ohjeistusta tulkkien tilaamisesta. Tutkimuksessa rajatuissa oikeuslaitoksissa tulkkeja tilataan Kotkan ja Lahden tulkkeskuksilta tai Hansel-sopimuksen soveltamisen piiriin kuuluvilta käännöstoimistoilta.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että Kouvolan oikeuslaitoksissa käytetään suhteellisen vähän käännös- ja tulkkauspalveluita verrattuna esimerkiksi pääkaupunkiseutuun. Kuitenkin haastatteluissa nousi vahvasti esiin käännös- ja tulkkauspalveluiden ennakoitu kasvu lähitulevaisuudessa sekä venäjän kielen erityisasema Kouvolan oikeuslaitoksissa.

Yhteistyö kääntäjien ja tulkkien kanssa on sujunut useimmiten moitteettomasti, mutta on myös kokemuksia siitä, että tulkki tulkaa väärin. Tiukat aikataulut aiheuttavat myös haasteita. Esimerkiksi vangitsemiskuulemista varten tulkki pitää saada paikalle mahdollisimman nopeasti. Tämän kaltaisten ongelmien ehkäisemiseksi kannattaa panostaa tulkkauskäytäntöjen uudistamiseen ja yhtenäistämiseen.

Tutkimuksessa kävi ilmi, ettei Suomessa tulkkien perehdytykseen ja ammattitaitoon kiinnitetä tällä hetkellä juurikaan huomiota. Haastattelemani tulkkeskuksen edustajan mukaan oikeuslaitosten palaute on ensisijaisen tärkeää. Ehdotan palautejärjestelmän kehittä-

mistä siten, että jokaisesta tulkkaustoimeksiannosta annettaisiin lyhyt arvio. Kääntämisestä on annettu tarkemmat ohjeet. Lisäksi käännöksen laadusta jää kirjallinen todiste tekstin käännöksen muodossa. Kuitenkin tutkimustulosten ja oman kokemukseni perusteella tulkkausta varten tarvittaisiin ohjeistusta, tulkkien ja viranomaisten koulutusta, yhtenäisiä pätevyysvaatimuksia, yhtenäistä menettelytapaa rekrytointivaiheessa kieli- ja tulkkaustaidon todistamiseksi sekä erityisesti oikeustulkin tutkinnon auktorisointia. Auktorisoidun oikeustulkin koulutusjärjestelmä ammattitaitomääritelmiseen sekä valtakunnallinen pätevien oikeustulkkiensa lista toisi kaivattua arvostusta tulkin ammattitaidolle.

Kyseessä on aluetason tutkimus, eikä tutkimuksen tuloksista voida sellaisenaan vetää suoria johtopäätöksiä valtakunnallisesti. Kuitenkin tilastoinnin käyttöönottoa ja palautemennettelmää voitaisiin suoraan soveltaa kaikkiin oikeuslaitoksiin. Rajaamieni oikeuslaitosten edustajien haastatteluissa kyse oli muutaman henkilön muodostamasta näkökulmasta, mutta on vaikea kuvitella käännös- ja tulkkauspalveluprosessin olevan erilainen eri henkilöitä kysyttäessä, joten suppea otanta ei muodosta estettä tutkimuksen luotettavuudelle.

Oikeuslaitoksissa ei käytetä haastattelujeni perusteella paljoa kieliteknologisia sovelluksia, mutta perustuen omaan kokemukseeni kääntäjänä ja tulkkinä pidin itsestään selvänä, että kääntäjät ja tulkit hyödyntävät työssään esimerkiksi verkkosanakirjoja ja termipankkeja. Kieliteknologiset sovellukset auttavat varmasti monia kääntäjiä ja tulkkeja, mutta kuten havainnollistin luvuissa 3.2 ja 3.2.1 ja 3.2.2, kääntäminen ja tulkkaus, erityisesti oikeustulkkaus on haastava työtä, johon tarvitaan erityisosaamista. Jos henkilö ei ole kääntäjä tai tulkki, silloin eivät myöskään konekäännösohjelmat ja termipankit auta ratkaisevasti.

Kääntäjän ja tulkin ammatissa olen havainnut, etteivät kieliteknologiset sovellukset koskaan tule korvaamaan ihmistä, mutta ne ovat oikein käytettyinä oivallisia työvälineitä. Kieliteknologisia apuvälineitä, kuten tekstin automaattista tiivistämistä, verkkosanakirjoja ja termipankkeja voisi ottaa käyttöön laajemmin, vaikka kyseisessä oikeuslaitoksessa olisi suhteellisen vähän tarvetta kääntämiselle ja tulkkaukselle. Esimerkiksi verkkosanakirjan avulla selviäisi ainakin alustavasti, mistä aiheesta on kyse.

Etätulkkausmahdollisuuden hyödyntäminen todennäköisesti lisääntyy tuomioistuinverkon tiivistämisen myötä, jolloin välimatkat pitenevät. Eivätkä tulkit nytkään välttämättä

asu siellä, missä tulkikeskus sijaitsee. Etätulkkauksen kartoittaminen, kuten koulutuksen ja tarvittavien laitteiden selvittäminen on mielestäni eräs oikeustulkkauksen kannalta keskeisimmistä tulevaisuuden tehtävistä. Oikeuden toteutuminen on tärkein lähtökohta, mutta valitettavasti jokaisella elämän osa-alueella kaiken toiminnan on tapahduttava mahdollisimman kustannustehokkaasti.

Tilastoinnin tärkeys korostuu erityisesti, mikäli tulevaisuudessa valmistellaan esimerkiksi uutta oikeuslaitosten palveluverkkojen rakennemuutosta. Tuolloin tarvitaan kaikki mahdollinen tieto käytetyistä palveluista ja niiden välttämättömyydestä yksilön oikeusturvan toteutumisen varmistamiseksi.

Monipuolisten näkökulmien avulla olen syventänyt aikaisempaa osaamistani kääntämisestä ja tulkkauksesta. Olen onnistuneesti yhdistänyt tähän työhön molemmat tutkintoni ja soveltanut siinä kaikkea niistä oppimaani. Tutkimani aihe on relevantti niin kääntämisen ja tulkkauksen kuin johdon assistenttityön ja kielten koulutusohjelman kannalta. Tutkimuksessa esiin nousseiden haasteiden selvittäminen ei ole yksinkertaista, mutta odotan mielenkiinnolla, miten oikeusministeriön työryhmä ratkaisee oikeustulkkaukseen liittyvät kehittämistarpeet.

LÄHTEET

- Asian käsittely hovioikeudessa. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/6603.htm> [viitattu 15.1.2012].
- Cassirer, P. 1979. Stil, stilistik, stilanalys. Tukholma: Almqvist & Wiksell Förlag AB.
- Gråsten, J. 2011. Tuhkatkin pesästä. Kouvolan Sanomat 8.12.2011.
- Grönqvist, A. Puhelinhaastattelu 12.1.2012.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2008. Tilastolliset menetelmät. 5., uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Hovioikeudet. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/4322.htm> [viitattu 15.1.2012].
- Jakobson, R. 1998. Lingvistiska aspekter på översättning. Teoksessa Med andra ord: texter om litterär översättning, toim. Lars Kleberg, s. 147–155. Tukholma: Natur & Kultur.
- Julkisuusperiaate oikeudenkäynnissä. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/40572.htm> [viitattu 15.1.2012].
- Ketokivi, M. 2009. Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Kielilaki 6.6.2003/423
- Käräjäoikeudet. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/4323.htm> [viitattu 15.1.2012].
- Language Technology. Language Technology World. Saatavissa: http://www.lt-world.org/kb/information-and-knowledge/technologies/obj_63857 [viitattu

18.1.2012].

Lihvonen, K. 2012. Kouvola valmis jopa maksamaan hovioikeudesta. Kouvolan Sanomat. 1.2.2012.

Lehtonen, M. 2000. Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.

Loisa, M. Haastattelu 3.11.2011. Kouvola: Kouvolan hovioikeus.

Mattila, T. Sähköpostikeskustelu. 26.1.2012.

Minkkinen, P. Lahden tulkkikeskus. Puhelinhaastattelu 12.1.2012.

Muutoksenhaku. Käräjäoikeudet. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/5832.htm> [viitattu 15.1.2012].

Oikeus tulkkauksiin ja käännöksiin rikosoikeudellisessa menettelyssä. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 20.10.2010/64/EU.

Oikeusapu. Oikeuslaitos. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/4313.htm> [viitattu 15.1.2012].

Oikeuslaitos. Oikeusministeriö. Saatavissa: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Oikeuslaitos> [viitattu 17.1.2012].

Oikeustulkkauksen selvityshanke. Asiantuntijaryhmän raportti. 2008. Helsingin yliopisto. Saatavissa: <http://sktl-fi-bin.directo.fi/@Bin/93a2bc14df657150bb4822046f8feba6/1326894688/application/pdf/35804/Oikeustulkkausraportti.pdf> [viitattu 18.1.2012].

Oikeustulkkausohjeet. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Saatavissa: http://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/kaantajan_ja_tulkin_tyokalupakki/oikeustulkkausohjeet/ [viitattu 18.1.2012].

Pätynen, K. Haastattelu 3.11.2011. Kouvola: Kymenlaakson käräjäoikeus, Kouvolan

kanslia.

Pääkäsittely. Asian käsittely hovioikeudessa. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/6606.htm> [viitattu 15.1.2012].

Reiss, K. & Vermeer, H.J. 1986. Mitä kääntäminen on. Helsinki: Gaudeamus.

Rikosasiain kulku. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/5854.htm> [viitattu 15.1.2012].

Selkokieliiset sivut. Kansanvalta.fi. Vaikuttajan tietopankki. Saatavissa: <http://www.kansanvalta.fi/ss/Etusivu> [viitattu 12.2.2012].

Strengell, J. Kotkan tulkikeskus. Sähköpostikeskustelu. 26.1.2012.

Suomenkieliset selkosivustot. Saatavissa: <http://selko.fi/> [viitattu 12.2.2012].

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Uszkoreit, H. Language technology. A first overview. German Research Center for Artificial Intelligence. Saatavissa: <http://www.dfki.de/~hansu/LT.pdf> [viitattu 18.1.2012].

Uszkoreit, H. Language technology lab. DFKI-LT - What is Language Technology? German Research Center for Artificial Intelligence. Saatavissa: <http://www.dfki.de/lt/lt-general.php> [viitattu 18.1.2012].

Willman, P. Haastattelu 3.11.2011 ja 11.11.2011. Kouvola: Kouvolan oikeusaputoimisto.

Vastaa haluamallasi tavalla alla oleviin kysymyksiin, kiitos. Vastauksissa voi tuoda esiin mahdollisia kehittämistarpeita, epäkohtia tai muita näkemyksiä aiheeseen liittyen.

1. Hyödynnetäänkö työssänne kieliteknologiaa, kuten verkkosanakirjoja, termipankkeja, tiedonhakua tai tietokoneavusteista kääntämistä? Oletteko havainneet kehittämistarpeita?
2. Minkä kielen kääntäjiä ja tulkkeja olette tarvinneet eniten, arvio lukumäärästä?
3. Mitkä ovat harvinaisimmat kielet, joita varten olette tarvinneet kääntämistä ja tulkkausta?
4. Kuvaile tilannetta, jossa olette käyttäneet englannin ja ruotsin kielen kääntäjiä tai tulkkeja. Missä määrin voidaan työskennellä omaan kielitaitoon turvautuen, minkä tyyppisissä tapauksissa käytetään englannin ja ruotsin kääntäjiä tai tulkkeja?
5. Kuvaile prosessia, miten hankitte tarvitsemanne kääntäjät ja tulkit. Mistä ja miten järjestätte kääntäjät ja tulkit, keneen otetaan yhteyttä?
6. Mikä on kääntäjien ja tulkkien merkitys oikeuden toteutumisen ja tuomioistuimen näkökulmasta.
7. Mikä on mielestänne tulevaisuuden visio kääntäjien ja tulkkien tarpeellisuudesta? Missä määrin kääntäjiä ja tulkkeja tarvitaan tuomioistuimissa, vai väheneekö tarve esimerkiksi kieliteknologian sovellusten kehittyessä?
8. Oletteko käyttäneet viittomakielen tulkkeja, arvio lukumäärästä?
9. Mikä koulutus käyttämillänne kääntäjillä ja tulkeilla on, arvio kääntäjän ja tulkin koulutuksen saaneiden lukumäärästä suhteessa kaikkiin käyttämiinne kääntäjiin ja tulkkeihin? Vaaditaanko tulkeilta mitään koulutusta tai perehdytystä tulkkaukseen?
10. Oletteko olleet tyytyväisiä yhteistyöhönne kääntäjien ja tulkkien kanssa?

Esitutkintalaki (449/1987) 37 §

Hallintomenettelylaki (598/1982) 22 §; tulkitseminen

- Laki hallintomenettelylain muuttamisesta (589/1982) 22 §; tulkitseminen ja kääntäminen

Hallintolainkäyttölaki (586/1996) 77 §; tulkitseminen ja kääntäminen

Kielilaki (148/1922) 4 §

- Asetus kielilain täytäntöönpanosta (311/1922) 6 §

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999)

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 3 §; oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun ja 5 §: potilaan tiedonsaantioikeus

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 5 §; asiakkaan oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista

Sosiaalihuoltolaki (710/1982) 4 luku, 39 §; menettely sosiaalihuollon toteuttamisessa

Ulkomaalaislaki (378/1991) 68 §; tulkitseminen

Valtioneuvoston ohjekirje turvapaikkakuulustelun järjestämisestä (Dnro SM-2001-795/ka-23)

Käännösten tilaaminen käännöstoimistoilta (päivitetty 1.6.10)

Oikeusministeriön hallinnonala on liittynyt Hansel Oy:n käännöspalveluita koskevaan puitejärjestelyyn **ruotsin, englannin ja venäjän** kielen käännöksistä. Näitä kieliä koskevissa käännöksissä tulee käyttää sopimustoimittajia. Järjestely koskee hallinnonalan kaikkia virastoja.

Käännösten hinnat on sovittu etukäteen ja ne ovat erillisessä hinnastossa (katso hinnasto alla). Hinnat ovat merkittävästi normaalitasoa alhaisempia. Virastot tilaavat käännökset itse suoraan käännöstoimistosta. Muiden kielten kuin ruotsin, englannin ja venäjän osalta ei ole vastaavia järjestelyitä, vaan käännöstilaukset voidaan tehdä mistä käännöstoimistosta tai keneltä kääntäjältä tahansa.

Käännöksen voi tilata muualta kuin valituista käännöstoimistoista vain poikkeustapauksissa. Hallinnonalan hankintaohjeen (OM 3/20/2009) mukaan tällaisia poikkeuksia voivat olla arvoltaan vähäiset käännöspalveluhankinnat (jotka ovat arvoltaan alle 7000 euroa vuodessa käännöskieltä kohti) ja erittäin kiireelliset käännöstyöt (joissa kiire on virastosta riippumaton). Myös näissä puitejärjestelyn ulkopuolisissa käännöshankinnoissa tulee noudattaa määrärahojen käyttöä ja hallintomenettelyä koskevia säännöksiä ja määräyksiä sekä syrjimättömän kohTELUN, avoimuuden ja suhteellisuuden periaatteita.

Huom! Hinnastossa käännöstöiden hinnat on ilmoitettu sivuhintoina (1 käännössivu on 1560 merkkiä) ja kielentarkistustöiden hinnat ovat tuntihintoja.

OM:n hallinnonalalle valitut käännöstoimistot ovat

ruotsin kieli: Paset Oy, Käännös Aazet Oy ja Semantix Lingua Nordica Oy

englannin kieli: Paset Oy, Käännös Aazet Oy ja Multiprint Oy

venäjän kieli: Verbum Rossica Oy, Käännös Aazet Oy ja Semantix Lingua Nordica Oy

Käännös- ja kielentarkistustilaukset tehdään sähköpostitse alla olevia tilauslomakkeita käyttäen. Tilauslomakkeessa on mainittava käännöstoimistokohtaiset kielikoodit laskutuksen seurannan helpottamiseksi.

Toimi näin:

1) Täytä lomakkeissa kaikki pakolliset kentät, etenkin tilaajatiedot ja käännöstyötä koskevat tiedot

- Paset Oy:n lomakkeeseen merkitään Viite-kohtaan kielikoodi (ruotsi: 17204 tai englanti:17205)

- Semantix Oy:n lomakkeeseen merkitään Viite-kohtaan kielikoodi (ruotsi: 17207 tai venäjä 17208)

2) Lähetä tilauslomake ja käännettävät tekstit sähköpostin liitetiedostona (Käännös Aazet Oy: kaannos@aazet.fi, Multiprint Oy: hanna.hovi@multidoc.fi, ja Verbum Rossica Oy: rossica@dlc.fi) tai täytä Paset Oy:n nettilomake tai Semantix Oy:n nettilomake (<http://www.semantix.fi/fi/tee-tilaus/tee-tilaus/kaannospalvelut/>) ja paina Lähetä-painiketta.

3) Käännöstoimisto toimittaa sinulle tilausta ja palautuspäivää koskevan vahvistuksen.

Käännöstoimisto toimittaa käännöksen tilaajalle ja seurannan vuoksi myös virastosähköpostioitteeseen kaannospalvelut@om.fi.

Tilaajan tulee tarkistaa saamansa käännös. Käännöksen laatua ja oikeellisuutta koskevat huomautukset pyydetään lähettämään osoitteeseen kaannospalvelut@om.fi.

HUOM! Jos kyseessä on pikatilaus eli käännöstä tarvitaan 24 tunnin sisällä tilauksesta, tilaus tehdään ensisijaisesti puhelimitse. Käännöstoimiston mahdollisesti perimän pikatilauslisän voi tarkistaa hinnastosta.